

FORSVARSMINISTERIET
EJENDOMSSTYRELSEN

FORSVAR FOR NATUREN

VARDE ØVELSESPLADS

DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2018-2032**

Titel: Varde Øvelsesplads.
Drifts- og plejeplan 2018-2032

Adresse: Esbjergvej 20, 6800 Varde

Udgivelse: Forsvarsministeriets
Ejendomsstyrelse 2018

Udarbejdelse: AGLAJA (Egil Plöger og Orla Bjørne-
skov) og JG Consult (Jan Grünberger)

Kvalitetssikring: Forsvarsministeriets Ejendoms-
styrelse, Kirsten Plesner Thomsen

Godkendelse: Vicedirektør for Forsvarsministeriets
Ejendomsstyrelse, Torben Gade

Fotos: Forsidefotos: Michael Sand & Biopix,
v. Jens Christian Schou (Guldblomme);
øvrige fotos: AGLAJA

**Layout og
produktion:** Bording Danmark A/S

ISBN: 978-87-92898-27-2

Internetversion: Drifts- og Plejeplanen kan findes i
elektronisk format på
www.ejendomsstyrelsen.dk

INDHOLD

LÆSEVEJLEDNING	6
1. RESUMÉ	7
2. INDLEDNING	8
2.1 Drifts- og plejeplaner	8
2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Varde Øvelsesplads	11
3. MÅLSÆTNINGER	13
3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger	13
3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Varde Øvelsesplads	14
4. STATUS	17
4.1 Historie	17
4.2 Landskab og geologi	17
4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag	18
4.4 Militær anvendelse	20
4.5 Naturbeskyttelse	20
4.6 Publikumshensyn	27
5. ANALYSE	29
5.1 Evaluering af gældende plan	29
5.2 Ny indsats	31
6. VISIONER	36
7. AKTIVITETER	40
7.1 Rydning	40
7.2 Slåning	42
7.3 Afbrænding	42
7.4 Beplantningspleje	43
7.5 Hydrologi	43
7.6 Bekæmpelse af invasive plantearter og problemarter	44
7.7 Ikke modelbeskrevne aktiviteter	45
8. REFERENCER	46
9. BILAG	47
9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen	47
9.2 Modeller	51
9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner	57
9.4 Ordensregler	58
9.5 Kommentarer fra ekstern høring	59
9.6 Høringssvarene	60
KORTBILAG	INDSTIK

LÆSEVEJLEDNING

Drifts- og plejeplanen gennemgår de overordnede mål for Varde Øvelsesplads, status samt hvilke langsigtede visioner for driften, som de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets terræner og specifikt for Varde Øvelsesplads. I afsnittet om målsætninger beskrives herefter de kort- og langsigtede mål for Varde Øvelsesplads, opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål for henholdsvis den militære anvendelse, naturbeskyttelsen og de rekreative forhold.

Nuværende status for terrænet er grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes. Kapitel 4 om status indeholder således en beskrivelse af terrænets historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier, samt en beskrivelse af publikumsadgang.

Planens analysedel omfatter både en opsamling på det udarbejdede tillæg af den tidligere drifts- og plejeplan og en redegørelse for hvilken ny indsats, der skal gennemføres i indeværende planperiode. Indsatsen bygger desuden på de langsigtede visioner, der knytter sig konkret til Varde Øvelsesplads, imens generelle visioner for Forsvarsministeriets terræner gennemgås i Bilag 9.1.

Til sidst beskrives i tabelform de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af de beskrevne indsatser. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), der findes beskrevet i Bilag 9.2. Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterrænerne fremgår af Bilag 9.3. Kommentarer til den eksterne høring gennemgås i Bilag 9.4, og det beskrives, hvordan kommentarerne eventuelt har haft indflydelse på planens aktiviteter. Selve høringssvarene fremgår af Bilag 9.5.

Hvert kapitel (undtagen kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursiv.

1. RESUMÉ

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses retningslinjer for drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets øvrige generelle retningslinjer udmøntet i en række arealtilknyttede plejemålsætninger.

Nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af Varde Øvelsesplads for perioden 2018-2032. Planen indebærer, at den militære anvendelse, som beskrevet i de interne strateginotater, kan fort-

sætte og udbygges i planperioden med fokus på uddannelse af de militære enheder, som er garnisoneret på Varde Kaserne.

Varde Øvelsesplads udgør i alt 235 ha, hvoraf godt 190 ha indgår i det internationale Natura 2000-netværk.

Planen tilsigter militær anvendelse af hele øvelsespladsen og foreskriver samtidig aktiv pleje af arealet ved rydning, slåning og afbrænding samt udvikling af natur nær skovdrift i terrænets træbevoksede dele. Selve indsatsen på terrænet formuleres i planens Kapitel 7, Aktiviteter. Modellerne for, hvordan indsatsen skal gennemføres, er som udgangspunkt fastlagt ud fra Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige arealtyper.

Varde Øvelsesplads er et eksempel på et øvelsesteræn, som anvendes intensivt i forbindelse med militær uddannelse og træning, og samtidig forvaltes til gavn for naturen.

Ballonmast nordvest for den tidligere Krat Sø på Varde Øvelsesplads. Set mod sydøst, ind over hede- og mosearealet ved Barbara Hule Bæk, maj, 2017.

2. INDLEDNING

Dette kapitel beskriver baggrunden for drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets arealer generelt, herunder formålet med planlægningen, planprocessen og retsvirkning af planen. Desuden beskrives den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Varde Øvelsesplads.

Igennem de sidste 100 år er en række områder i Danmark blevet udlagt til militære formål, hvoraf en stor del er skyde- og øvelsesterræner. Forsvarsministeriet råder således i dag over et samlet areal på ca. 30.000 ha, hvoraf størstedelen udgøres af nogle få, meget store terræner. En stor del af arealerne er naturområder eller tidligere landsbrugsarealer, der ikke for nylig har været i omdrift. Der er desuden en del arealer, der er bortforpagtet til ekstensivt landbrug. Den primære målsætning for arealerne er anvendelsen til militære uddannelsesformål. Dernæst prioriteres naturbeskyttelse, herunder konvertering til mere naturnær skovdrift. Endeligt gælder, at Forsvarsministeriets arealer åbnes for publikum, når dette kan forenes med de militære og naturmæssige målsætninger. For langsigtet at kunne tilgodese de forskellige interesser, der er tilknyttet terrænerne, er det helt afgørende at sikre en effektiv og målrettet planlægning, hvilket er en høj prioritet hos Forsvarsministeriet.

Fælles for skydeterræner og øvelsespladser er, at de danner grundlag for Forsvarsministeriets uddannelser. På skydeterræner anvendes skarp ammunition. Publikum har derfor under normale omstændigheder ikke adgang med undtagelse af specielle lejligheder, herunder f.eks. guidede ture.

Varde Øvelsesplads er et øvelsesterræn, hvor uddannelse med skarp ammunition normalt ikke forekommer udenfor den tilknyttede skydebane. Derfor er der adgang for offentligheden, når terrænet ikke bliver brugt til øvelser.

2.1 Drifts- og plejeplaner

Siden 1991 er der udarbejdet drifts- og plejeplaner for Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner med henblik på at sikre mulighederne for den nødvendige uddannelse og træning af enheder under så realistiske forhold som muligt og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og publikums rekreative interesser. Der foreligger i dag 47 gældende drifts- og plejeplaner.

Drifts- og plejeplanerne udarbejdes af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse og er et vigtigt redskab til at implementere bestemmelserne i Miljø- og energistrategi 2016-2021 (Forsvarsministeriet, 2016).

Det er med nærværende plan sikret, at eksisterende lovmæssige bindinger er overholdt. Ved nye væsentlige bindinger kan planerne tilpasses, eventuelt via et tillæg. Mindre ændringer, særligt af militær interesse, kan gennemføres uden tillæg. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle bestemmelser for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

Drifts- og plejeplanerne omhandler i princippet alle forhold, der knytter sig til forvaltningen af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner. Støjforhold fra militære aktiviteter behandles dog ikke i planerne, men henhører under særlig regulering af BEK nr. 1732 af 21/12/2015 (Miljø- og Fødevareministeriet, 2015).

2.1.1 Formål og målgruppe

Formålet med drifts- og plejeplanerne er at sikre et bindende dokument for Forsvarsministeriet, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og publikumsmæssige målsætninger, der knytter sig til terrænerne,
- fremlægger en status for terrænernes naturværdier og anvendelse,
- foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes,
- opstiller visioner for den langsigtede udvikling af terrænerne,
- fastlægger generelle modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i planperioden, og
- sikrer ejerskab, blandt såvel interne som eksterne bidragydere, gennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

De primære modtagere af drifts- og plejeplanerne er den til enhver tid driftsansvarlige myndighed hos Forsvarsministeriet samt de militære brugere. Hertil kommer civile myndigheder, frem for alt kommunerne, som med drifts- og plejeplanen opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne - særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod offentligheden, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til rekreative formål.

2.1.2 Indhold

Drifts- og plejeplanerne er udarbejdet, så de bliver så operationelle som muligt. De beskrivende afsnit refererer fortrinsvis til allerede publiceret eller på anden måde tilgængelig information, f.eks. tidligere drifts- og plejeplaner, der ofte rummer en mængde værdifuld dokumentation. Samtidig er det hensigten, at planerne, for at bevare størst mulig aktualitet, ikke beskriver forskrifter og målsætninger, der er stærkt foranderlige. Dette gælder ikke mindst de militære målsætninger, der har vist sig at kunne ændres over kort tid. Drifts- og plejeplanerne refererer under normale omstændigheder til de strateginotater, som Forsvarsministeriets underliggende myndigheder udarbejder og løbende reviderer for alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner.

Drifts- og plejeplanerne er den ramme, der skal sikre, at målsætninger og aktiviteter på det enkelte terræn

samordnes med den konkrete indsats på naturbeskyttelsesområdet.

Konkrete projekter skal formuleres separat og i hvert enkelt tilfælde vurderes og behandles ved den til enhver tid relevante myndighed. Se desuden afsnit 2.1.7.

Drifts- og plejeplanerne følger en kapitelstruktur, hvor målsætningerne vægtes højt, således at disse på baggrund af et analyseafsnit nemt og overskueligt kan omsættes til egentlige aktiviteter. En gennemgående struktur i planerne er opdeling i følgende tre prioriteringer:

1. Militæranvendelse: Uddannelse og træning af personel og udvikling af materiel.
2. Naturbeskyttelse: Bevarelse af naturværdier og fortidsminder samt øget naturkvalitet, hvor det er muligt.
3. Publikumshensyn: Adgang, information og formidling.

2.1.3 Revision, ændringer og tillæg

Opdatering og revision af drifts- og plejeplanerne foregår således, at den nye plan træder i kraft senest, når planperioden for den eksisterende plan udløber. Der kan dog blive tale om, at planerne revideres halvvejs i planperioden. Revisionen består i en evaluering af den foregående planlægning og indsats samt en opdatering af status, herunder også eventuel opdatering af lovmæssige krav. På grundlag heraf indstilles eller videreføres eksisterende aktiviteter, ligesom der kan gennemføres nye. Revisionen består desuden af opdatering af kortmateriale.

Ændringer i planer, kan gennemføres af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse efter behørig inddragelse af eksterne parter, herunder civile myndigheder. Ligeledes kan der udarbejdes tillæg for specifikke, afgrænsede temaer, f.eks. ved Natura 2000.

2.1.4 Planproces

Revision og udarbejdelse af drifts- og plejeplanerne indebærer en række faser: igangsættelse, indsamling af data og materiale, formulering, høring, beslutning og publicering og endelig implementering. Interne brugere

og eksterne bidragydere inddrages via høring og konsultation med henblik på identificering af forslag og ønsker til planlægningen samt indsamling af relevante data fra forskningsinstitutioner, myndigheder, nabolodsejere og interesseorganisationer. Inddragelsen sker dels formelt og dels uformelt. Ansvar for planprocessen, der er nærmere beskrevet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle bestemmelser for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011), påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.1.5 Planperiode

Planperioden for drifts- og plejeplanerne er fastsat til 15 år, og konkrete plandispositioner tilrettelægges indenfor denne tidsramme. Der kan for nogle aktiviteter være tale om en kortere implementeringsfrist, hvilket vil fremgå af aktivitetsskemaet.

2.1.6 Virkning, retsgrundlag og myndighedsinddragelse

Drifts- og plejeplanerne er ikke juridisk bindende, og en række af de aktiviteter, planerne beskriver, kræver dispensation og/eller tilladelse mv. i henhold til dansk lovgivning, herunder lovgivning, der er en udmøntning af internationale direktiver. Ved inddragelse af interessen i tilbivelsesprocessen har Forsvarsministeriet dog en berettiget forventning om, at myndighedsbehandlingen af sådanne dispositioner vil ske med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen og dermed smidigt og hurtigt. Tilsvarende ønskes det, at planerne kan blive en platform for samarbejde mellem Forsvarsministeriet og lokalsamfundet og bidrage til gensidig forståelse for terrænerne drift, pleje og flersidige anvendelse.

2.1.7 Relation til lovgivning

Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner beskriver ikke de lovmæssige bindinger, der har betydning for det enkelte terræn, herunder de konkrete forhold, der gælder i form af f.eks. udpegning af beskyttede naturtyper (naturbeskyttelsesloven), fredskov (skovloven) og fortidsminder (museumsloven). Lovene er indarbejdet i Forsvarsministeriets egne bestemmelser, der ligger til grund for drifts- og plejeplanerne. Vurderingen af krav om myndighedsbehandlinger af

drifts- og plejetiltag, projekter, anlæg mv. er en fast etableret del af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses sagsbehandling, hvormed indholdet af de enkelte forskrifter ikke behøver en nærmere beskrivelse i drifts- og plejeplanerne. Eksempler på projekter, der kræver myndighedsbehandling, er opstilling af faste og midlertidige anlæg, etablering af nye beplantninger, rydning af eksisterende beplantninger, væsentlige driftsændringer i Natura 2000 områder, deponi af materialer til vejvedligehold mv.

Mange terræner er omfattet af international lovgivning som Natura 2000, der er vedtaget nationalt. På Varde Øvelsesplads er godt 80 % af arealet beliggende i Natura 2000 område.

Derudover beskriver de landsdækkende statslige vandområdeplaner, hvilken indsats og hvilke virkemidler, der skal til for at sikre et godt vandmiljø i området, og udgør desuden grundlaget for opstilling af mål for, hvordan miljøtilstanden skal være i områdets søer, vandløb, kystvande og grundvand. Forsvarsministeriet bidrager med virkemidlerne, hvor det er relevant (f.eks. ændre vedligeholdelse eller restaurere vandløb, etablere nye vådområder og udlægge randzoner).

2.1.8 Relation til generelle bestemmelser

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har primo 2011 udarbejdet 7 bestemmelser, der fungerer som generelle retningslinjer for f.eks. skovdrift, drift og pleje af landbrugsarealer og lysåbne naturarealer samt forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter (FBE, 2011). Disse bestemmelser udgør rammen for forvaltningen på det enkelte terræn, og de er således direkte retningsgivende for drifts- og plejeplanerne. Det sker fortrinsvis gennem nærværende plans kapitel 5 og Bilag 9.2, hvor der opstilles modeller for den konkrete implementering af planen, og hvor der er mere specifikke referencer til bestemmelserne.

2.1.9 Relation til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses strateginotater

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har siden 2009 i samarbejde med de operative kommandoer (nu

Værnsfælles Forsvarskommando) og Hjemmeværnskommandoen udarbejder strateginotater for samtlige skyde- og øvelsesterræner og opdaterer disse en gang årligt. Formålet med strateginotaterne er at beskrive de nuværende militære forhold på terrænerne samt ønsker til anvendelse af områderne i en 25-årig tidshorisont. Desuden behandler notaterne Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses forventninger til de fremadrettede brugsmønstre for områderne. Strateginotaterne danner grundlaget for målbeskrivelsen af de militære interesser i udarbejdelsen af drifts- og plejeplanerne.

2.1.10 Konkret implementering

Drifts- og plejeplanerne vil i kraft af deres relativt lange gyldighedsperiode kun vanskeligt kunne anvendes som et iværksættelsesdokument til direkte dag-til-dag-implementering af konkret forvaltning.

Den myndighed, der til enhver tid har ansvaret for den specifikke implementering af drifts- og plejeplanerne, omsætter planens aktivitetsoversigter til konkrete tiltag på det enkelte terræn og har desuden ansvaret for, at den enkelte aktivitet til enhver tid er i overensstemmelse med gældende lovgivning. Ved eventuel tvivl om, hvorvidt en given aktivitet kan gennemføres lovligt, skal dette altid afklares i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Varde Øvelsesplads

Varde Øvelsesplads ligger ca. 1 km syd for Varde Kaserne. Kasernen er beliggende i sydvestkanten af Varde By og er adskilt fra selve øvelsespladsen af Varde Søndre Plantage. Selve øvelsespladsen ejes af Forsvarsministeriet og udgør ca. 235 ha. Varde Søndre Plantage ejes og driftes af Varde Kommune, og Forsvaret har adgang til øvelsesaktiviteter i plantagen. Det samlede øvelsesterræn udgør dermed 248,8 ha. Nærværende drifts- og plejeplan omfatter alene selve Varde Øvelsesplads.

Den sydøstlige del af øvelsespladsen, svarende til ca. 51 ha, er beliggende i Esbjerg Kommune. Den øvrige del er beliggende i Varde Kommune.

Varde Øvelsesplads anvendes primært af de i Varde Garnison hjemmehørende enheder. Hærens Sergentskole er med sin placering på Varde Kaserne en særdeles betydningsfuld bruger. Terrænet anvendes desuden af Hærens øvrige enheder til missionsorienteret uddannelse og i forbindelse med øvelsesaktivitet i Oksbøl. Hjemmeværnet, politiet og mindre civile foreninger anvender også terrænet.

Der findes et moderniseret skydebaneanlæg i Varde Søndre Plantage med 200 meter langdistancebane, 50 meter kortdistance og 25 meter pistolbane. Der findes desuden håndgranat- og øvelsessprængbane, afstandsbane, faciliteter til flyvning med mini-droner, kampstillinger, bjærgningsområder og andre øvelsesfaciliteter samt flugtskydningsbane og hundetræningsområder.

Varde Øvelsesplads består overvejende af hedearealer, som enten er åbne eller prægede af selvsåede bevoksninger af bjerg-fyr og birk. Desuden findes beplantninger af eg og nåletræer samt lavtliggende områder med mose, søer og vandhuller.

Publikum har mellem solopgang og solnedgang adgang til Varde Øvelsesplads, når der ikke er skydning eller øvelser.

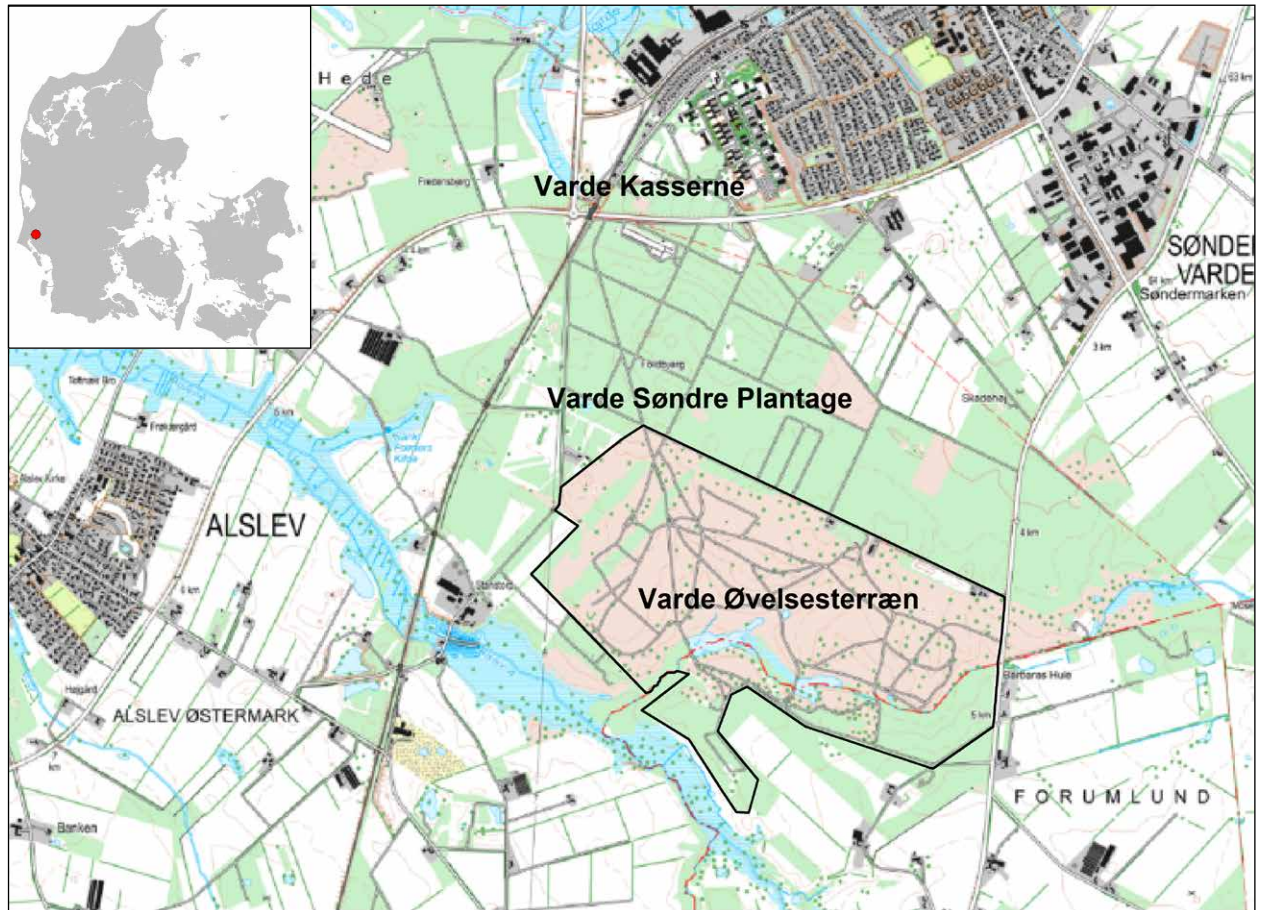
2.2.1 Revideret drifts- og plejeplan for Varde Øvelsesplads

Udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er påbegyndt i 2017 og har inddraget en række interne og eksterne interesseparter. Processen er afsluttet i 2017 og har blandt andet haft den tidligere drifts- og plejeplan (SNS, HOK og Dronningens Artilleriregiment (2003)) samt tillæg hertil (FBE (2012)) som et særligt betydende grundlag.

I forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er der foretaget indsamling af data og materiale for at evaluere den drift, der har været på terrænet i løbet af den foregående drifts- og plejeplanperiode. Der er foretaget besigtigelse af terrænet og en ikke-systematiske registreringer af dyre- eller planteliv ultimo maj 2017.

Der har været afholdt et indledende møde med de militære brugere af terrænet i april 2017 og et brugermøde den 17. maj 2017. På møderne blev en række ønsker til terrænets udvikling gennemgået.

Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af terrænet. Planen har været sendt i intern høring i september 2017 og i ekstern høring, november 2017.

Figur 2-1 Varde Øvelsesplads

3. MÅLSÆTNINGER

Dette kapitel beskriver målsætningen for Varde Øvelsesplads på kort og langt sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af terrænet.

3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets generelle retningslinjer udmøntet i en række kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte delarealer.

Målene opdeles i strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål er langsigtede, mens både de taktiske og operationelle mål skal søges opfyldt indenfor planperioden. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og strategiske til det konkrete og operationelle.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelses- terræner anvendes primært af ministeriets egne enheder til uddannelsesmæssig brug. Desuden bliver arealerne anvendt af Totalforsvarets øvrige myndigheder, politiet og lignende. Arealerne skal fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der først og fremmest er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Naturbeskyttelse

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de mest værdifulde naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gun-

stig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter (såkaldte Natura 2000 områder, i alt ca. 17.000 ha).

Det kan ske igennem en indsats mod f.eks. næringsstofberigelse, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter. Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt forekommer arter, der kræver særlig beskyttelse, f.eks. odder, flagermus, visse krybdyr og padder samt insekter. Yngle- og rasteplasser for dyr og planter omfattet af Habitatt direktivets Bilag IV (EU, 1992) er endvidere beskyttede ifølge naturbeskyttelseslovens § 29 a og § 30, stk. 2.

Ifølge vejledningen til Naturbeskyttelsesloven forudsættes, "at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand". Det er en generel målsætning, at Forsvarsministeriet aktivt bidrager til sikring af naturværdierne på de naturarealer, der er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3. Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af bl.a. kulturminder, som skal beskyttes.

3.1.3 Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarsministeriets arealer er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse og øvelser, for såvel organiseret som uorganiseret brug (Forsvarsministeriet, 2002). De skal derfor tilbyde publikum gode oplevelser i forbindelse med såvel organiseret som uorganiseret brug. Publikums adgang skal kanaliseres hensigtsmæssigt i forhold til militære aktiviteter og faciliteter samt kulturminder, naturområder og arter, der kræver særlig beskyt-

telse mod forstyrrelser. Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed (FBE, 2011).

3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Varde Øvelsesplads

Drifts- og plejemålsætningerne for Varde Øvelsesplads følger den overordnede struktur: Militær anvendelse, naturskytelse og publikumshensyn.

3.2.1 Militære målsætninger

Det er et grundlæggende mål at bevare Varde Øvelsesplads som en velfungerende øvelsesplads med mulighed for udvikling af pladsen for at sikre Totalforsvarets behov. Totalforsvaret består af Forsvaret, Hjemmeværnet, Beredskabsstyrelsen, Brandvæsenet, Redning og Politiet.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Varde Øvelsesplads er en lokal øvelsesplads og en ubetinget forudsætning for uddannelse af personel og enheder garnisoneret i Varde Garnison. Pladsen anvendes desuden til missionsorienteret uddannelse og til støtte for øvelsesvirksomheden i Oksbøl.	Nedenstående faciliteter skal bevares og vedligeholdes: Anlæg til instruktion i skydning, håndgranat- og øvelsessprængbane, afstandsbane, flyveplads og flyveområde for mini-droner, kampstillinger, bjærgningsområder, faciliteter til HBU/HRU-uddannelse med kompagnilejr samt flugtskydningsbane.	Eksisterende faciliteter plejes i overensstemmelse med militære behov.
Som følge af sergentskolens nylige garnisonering i Varde garnison forventes øget aktivitet, da civile terræner ikke kan anvendes i samme grad mere. Terrænet og dets faciliteter skal tilpasses dette. Øvelsespladsen skal også fremover kunne anvendes af Hjemmeværnet, Politiet og mindre civile foreninger.	Sergentskolens tilstedeværelse kan medføre ændrede krav til terrænet, idet der kan blive behov for et større islæt af infanteriterræn. Fremadrettet skal terrænet i højere grad indrettes med henblik på anvendelse af terrængående hjulkøretøjer frem for bæltekøretøjer. Mulighed for etablering af en fast kampstilling op til delingsniveau. Mulighed for etablering af en feltforhindringsbane og to friluftsauditorier.	Der er behov for ledelinjer i terrænet samt mulighed for sløring og dækning året rundt. Der skal etableres hegn og skov i dele af afdeling 1 og 2 jf. kortbilag 3 med en blanding af nål og løv. Der søges etableret en "hovedfærdssels-åre", hvorfra man har mulighed for at køre på kryds og tværs i terrænet. Der skal etableres en delingskampstilling, en feltforhindringsbane og friluftsauditorier.

3.2.2 Mål for naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse på Varde Øvelsesplads er primært affødt af Natura 2000-planens bindende målsætning og retningslinjer for naturtyper og arter, hvor der på Varde Øvelsesplads er særligt fokus på våd hede, tør hede og revling-indlandsklit. Desuden er målene affødt af bevarelsesmålsætninger for danske beskyttede naturtyper, idet langt hovedparten af terrænet er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Målene opfyldes altovervejende igennem naturpleje.

Yderligere målsættes Bilag IV-arter. Disse tilgodeses dels igennem ovenstående og dels ved sikring af terrænets vådområder og den igangværende omlægning til naturnær skovdrift.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Natura 2000 Varde Øvelsesplads bidrager i videst muligt omfang til sikring af den økologiske integritet i Natura 2000-område N 89 og Habitatområdet H 239. Indenfor rammerne af den militære brug vil de planlagte drifts- og plejeindsatser være i overensstemmelse med Natura 2000-planlægningen.	Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget skal have en gunstig bevaringsstatus. For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til naturtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i areal og tilstand være stabil eller i fremgang. For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til naturtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose, skal udviklingen i natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/ levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/ eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Nedenstående naturtyper og art er på udpegningsgrundlaget: 2320 Revling-indlandsklit: Prioriteres højt. Tilgroning reduceres. 4010 Våd hede: Prioriteres højt. Tilgroning reduceres. Arealer med våd hede søges sammenbundet og udvidet. 4030 Tør hede: Prioriteres højt i området. Tilgroning reduceres. Der skabes økologisk sammenhæng mellem de fragmenterede forekomster. Odder: Vilkårene for odder opretholdes på terrænet.	Naturtyperne på udpegningsgrundlaget skal plejes med følgende plejeindgreb: Der foretages rydning af træopvækst på alle hedearealer. Indenfor afdeling 2 skal rydning foretages som delvis rydning; i øvrigt som hel rydning. Der udføres løbende pleje i form af slåning, afbrænding mv. af lysåbne naturtypearealer på hele terrænet. Hedepleje udføres i form af afbrænding i turnus med slåning. Levesteder for odder sikres gennem terrænpheje, der opretholder varieret natur på arealerne omkring vandløb.
Beskyttede naturtyper Områdets økologiske stabilitet sikres gennem fortsat militær anvendelse, en for naturtyperne hensigtsmæssig pleje og hydrologi samt gode sprednings- og etableringsmuligheder.	Tilstanden af beskyttede naturtyper på terrænet skal bevares eller forbedres i det omfang, det er muligt i forhold til den militære anvendelse.	Der gennemføres løbende naturpleje i form af rydning, slåning eller afbrænding.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Levesteder for arter Levevilkår for Bilag IV-arterne/-arts-grupperne på hele terrænet bevares og forbedres.	Flagermus: Træer med hulheder sikres gennem fortsat udlægning af urørt skov (ca. 10 ha). Markfirben: Yngle- og overvintringssteder sikres gennem udvidelse af lysåbne arealer. Padder: Yngle- og overvintringssteder sikres igennem udvidelse af lysåbne og fugtige arealer.	Levesteder for Bilag IV-flagermus sikres gennem naturnær skovdrift, der bevarer gamle og døende træer. Levesteder plejes gennem rydning, slåning og afbrænding. Vandhuller sikres gennem rydning af træ- og buskopvækst.
Skov Naturnær skovdrift iværksættes fuldt ud på Varde Øvelsesplads. Forekomst af dødt ved er en nøglefaktor for skovarealernes naturindhold. Døde og døende træer i alle bevoksninger skal bevares.	Omlægning af skovarealerne på Varde Øvelsesplads fortsættes: omlægges til naturnær skovdrift med udlægning af skovudviklingstyper (SUT)	Skovudviklingstype 23. Eg med skovfyr og lærk plejes på samlet ca. 50 ha i tidligere eller eksisterende bjerg-fyr-, sitka-gran- og egebevoksninger.
Fortidsminder Fortidsminder sikres og bevares.	Fortidsminder i afdeling 2 (frednings -nr. 330349) skal bevares. Det drejer sig om utydelige, gamle hjulspor, som er rester af en bivej til den gamle oksevej til Hjerting, som var udskibningssted, før Esbjerg Havn blev etableret.	Der udføres skånsom hedepleje under hensyn til bevarelse af fortidsmindet.

3.2.3 Publikumshensyn

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Varde Øvelsesplads bevares rekreativt som udflugtsmål og oplevelsessted for offentligheden under hensyn til militære og naturbeskyttelsesmæssige interesser.	Offentlig adgang til hele Varde Øvelsesplads sikres efter nuværende regler. Publikumshensynet prioriteres igennem foldere og andet informationsmateriale rettet mod besøgende.	Der udarbejdes nye foldere for terrænet.

4. STATUS

Dette kapitel giver en status for forholdene på Varde Øvelsesplads ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og publikumshåndtering. Udarbejdelse af statusafsnittet i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den tidligere drifts- og plejeplan for Varde Øvelsesplads (SNS, HOK og Dronningens Artilleriregiment, 2003), tillæg hertil (FBE, 2012) samt Danmarks Miljøportal og Miljøministeriets MiljøGIS. Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets hjemmeside for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1 Historie

Varde går som garnisonsby tilbage til 1700-tallet, hvor 3 kompagnier fra Slesviske Geworkne Infanteriregiment blev garnisoneret i byen. Senere - i perioden fra 1785-1953 - var der ingen garnison til stede.

Forsvarsministeriet fik i 1953 overdraget brugsretten på Varde Øvelsesplads af Varde Kommune uden udgift for staten. Arealet blev dog senere, den 1. april 1959, købt af Forsvarsministeriet. Ved købet betingede Varde Kommune sig forkøbsret til arealet, såfremt Forsvarsministeriet skulle ønske at afhænde det.

Frem til november 2000 var Sønderjyske Artilleriregiment tilknyttet Varde Kaserne. Ved sammenlægning med Nørrejyske Artilleriregiment oprettedes ét nyt og større artilleriregiment: Dronningens Artilleriregiment, der fik til huse i Varde. Hærens Artilleriskole havde tillige haft hjemsted på Varde Kaserne siden 1974. Hærens Artilleriskole skiftede 1. januar 2006 navn til Hærens Ildstøtteskole, HILS.

Ved sammenlægning af Dronningens Artilleriregiment og Kongens Artilleriregiment blev Danske Artilleriregiment oprettet i 2005 og garnisoneret i Varde. Danske Artilleriregiment blev, som Danmarks hærs sidste artilleriregiment, nedlagt den 28. februar 2014. Hærens Sergentskole er pr. april 2014 overflyttet til Varde Kaserne.

4.2 Landskab og geografi

Varde Øvelsesplads udgøres for en stor del af hedearealer. Landskabet er først og fremmest blevet formet igennem de seneste to istider. Kort før ophøret af den sidste istid, for 16.000 - 18.000 år siden, blev området overskyldet af smeltevand, og det meste af terrænet består derfor i dag af smeltevandssand og -grus. Fra nord- og østsiden af øvelsespladsen strækker tunger af flyvesand sig ind over dele af terrænet. Det formodes, at denne sandpålejring stammer fra tiden, før skoven indvandrede til regionen.

En stor del af øvelsespladsen fremtræder i dag som et åbent, stedvis noget kuperet landskab. Andre dele er præget af selvsåede fyrre- og birkebevoksninger. Varde Øvelsesplads rummer såvel tørre som våde arealer. Terrænet er generelt noget hældende fra nord mod syd, og større områder, præget af fugtig eller våd jordbund, forekommer især i de sydlige, centrale dele. I de nordlige dele af terrænet findes dog også flere steder våde hedearealer og naturlige vandhuller eller ansamlinger af vand, som normalt vil udtørre i løbet af sommerperioden.

Gennem den sydlige del af terrænet passerer et mindre vandløb, Barbara Hule Bæk. Opstemninger af bækken har tidligere dannet to større søer, kaldet Barbara Sø og Krat Sø, men dæmningsbrud i 2015 har næsten tørlagt disse søer. Det er planlagt, at den østligste af søerne,

Barbara Sø, skal genetableres, mens dæmningen ved Krat sø reetableres som vandløb og dermed bliver en naturlig del af det eksisterende vandløb. Udover 2-3 naturlige mindre vandhuller findes desuden to gravede vandhuller i terrænets sydøstlige del.

Syd for bækken findes dels mindre hedearealer, dels større arealer med plantet skov af eg og nåletræer. Mod vest på øvelsespladsen samt langs nordsiden findes skovbevoksede arealer, hovedsageligt bestående af nåletræer.

4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

4.3.1 Terrænet og dets inddeling

Varde Øvelsesplads er omfattet af to afdelinger. Som grundlag for planlægningen af drift og pleje er afdelingerne inddelt i en række litra, dvs. driftsenheder, der er ensartede med hensyn til terræn, naturtype, vækstforhold og anvendelse. Minimumsstørrelsen for en litra er som hovedregel for ubevoksede arealer ca. 1 ha. Markante, mindre bevoksninger eller andre arealer (herunder lavbundsarealer), der ikke ønskes adskilt som selvstændig litra f.eks. på grund af størrelsen, men alligevel ønskes markeret på kortet, er indtegnet med prikket linje på kortene.

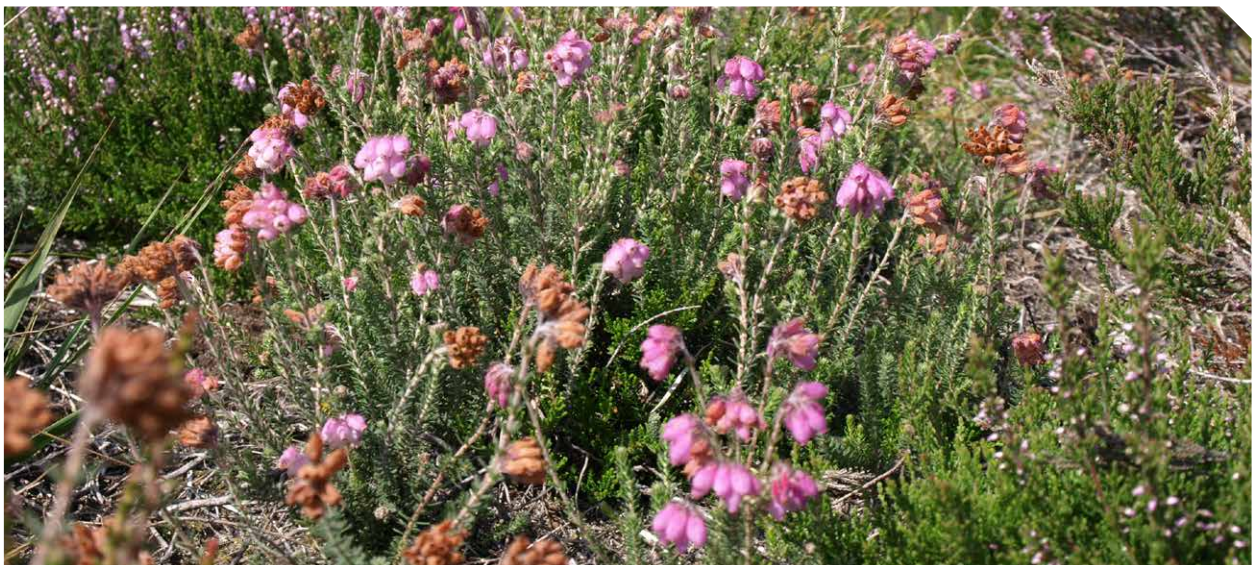
Den registrering af naturtyper, som er vist på grundkortet (Kortbilag 1), modsvarer den vejledende registrering

af beskyttede naturarealer på Danmarks Miljøportal, herunder hede, mose og søer, som er gældende ved denne plans udarbejdelse. De beskyttede naturtyper er beskrevet i afsnit 4.5.2.

De matrikulære forhold er ikke ændret siden sidste drifts- og plejeplan. Det militære areal, Varde Øvelsesplads, udgør samlet omkring 235 ha. Et ca. 1,9 ha stort delareal mod nordvest i terrænet, afdeling 2, er fredet på grund af fortidsminder, se grundkortet (Kortbilag 1). Det drejer sig om utydelige, gamle hjulspor, som er rester af en bivej til den gamle oksevej til Hjerting - udskibningsstedet, før Esbjerg Havn blev etableret. Hele den øvrige del af Varde Øvelsesplads benyttes til militære formål.

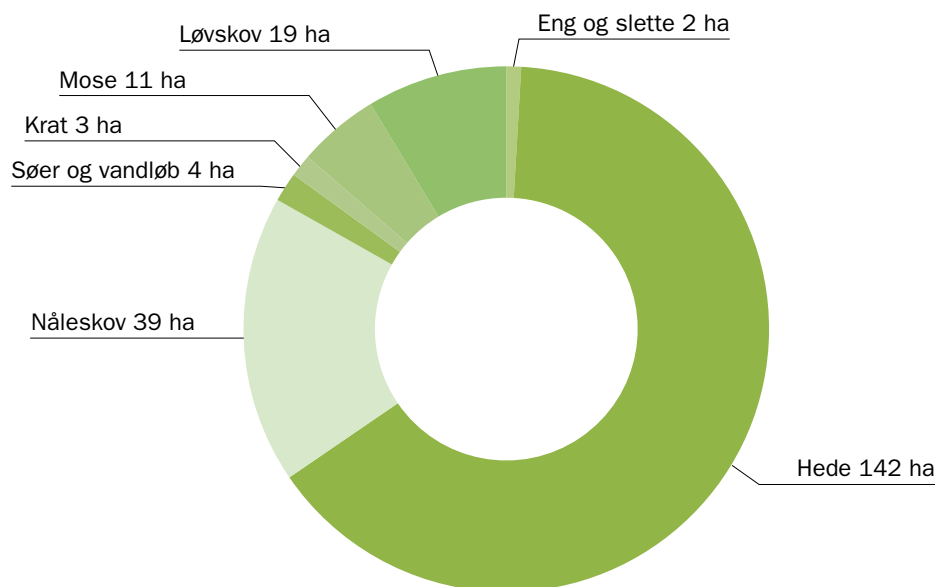
Ved udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan er arealanvendelsen vurderet, men der er ikke foretaget en opmåling vedrørende den præcise fordeling mellem de forskellige arealtyper.

Vedrørende kørsel i terrænet er brugsmønstret markant ændret siden udarbejdelsen af drifts- og plejeplanen for perioden 2003-2018. Kørsel med bæltekøretøjer på øvelsespladsen er således meget stærkt reduceret i omfang, og den andel af arealet, som bæltespor optager, forventes at ændre sig tilsvarende. Dog køres der med andre køretøjer på terrænet, og den samlede kørsel er derfor uændret.

4.3.2 Arealfordeling

Den omtrentlige fordeling mellem registrerede arealtyper, jf. grundkort, er som følger:

Kørespor vil desuden fortsat optage dele af arealet. Det bemærkes, at en væsentlig andel af det areal, der er registreret som hede, er krattilvokset i varierende grad.

En andel af søarealet vil, jf. det ovenfor nævnte, forsvinde ved en fremtidig kortlægning og formodentlig overgå til mose.

Endelig bør det nævnes, at en væsentlig del af det registrerede moseareal på Varde Øvelsesplads er kortlagt som habitatnaturtypen "våd hede" i forbindelse med Natura 2000 (se afsnit 4.5.1).

4.3.3 Naboforhold

Varde Øvelsesplads grænser mod nord op til Varde Søndre Plantage, mod øst til den offentlige Esbjergvej / Forum Hovedvej og mod vest til et område, som veksler imellem dyrkede marker og skovtilplantede arealer. Langs sydsiden grænser terrænet op til nåletræsplantager, enkelte dyrkede marker samt, mod sydvest, naturområdet i dalstrøget omkring Alslev Å.

4.3.4 Kortmaterialer

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet tre kort til denne drifts- og plejeplan:

- Grundkort (Kortbilag 1)
- Aktivitetskort (Kortbilag 2)
- Skovudviklingstypekort (Kortbilag 3)

4.3.4.1 Grundkort, kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2017). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet til planen.

4.3.4.2 Aktivitetskort, kortbilag 2

Aktivitetskortet er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinjer beskrevet som aktiviteter i drifts- og plejeplanen. Systematikken er her, at der med farver og særlige signaturer angives de områder, hvor der

gennemføres særlige aktiviteter og plejeforanstaltninger. En hel farve angiver aktiviteter, der er tilbagevendende, f.eks. bekæmpelse af invasive arter, slåninger og afgræsning, mens skravering angiver engangsindgreb (projekter). I visse tilfælde, f.eks. hvor aktiviteten dækker hele øvelsестerrænet, er tiltagene udeladt af det trykte kort.

4.3.4.3 Skovudviklingstypekort, kortbilag 3

Skovudviklingstypekortet er en grafisk illustration af den fastlagte, planlagte udvikling, der udtrykker de langsigtede udviklingsmål i forbindelse med overgang til naturnær skovdrift på øvelsестerrænet.

4.4 Militær anvendelse

Den militære anvendelse af øvelsespladsen administreres fra Varde Kaserne, hvor Distrikt Vest har til huse.

Varde Øvelsesplads anvendes primært af de ved Varde Garnisons hjemmehørende enheder samt af hjemmевærns- og politienheder. Hertil kommer civile foreninger. Arealet anvendes primært til uddannelse af soldater og enheder garnisoneret på Varde Kaserne. Disse anvender hovedsagligt hjulkøretøjer, og kun med mellemrum vil der kunne forefindes bæltekøretøjer i terrænet.

Der findes følgende faciliteter i terrænet:

- Salon- og instruktions-morterbane (5,6 mm, 9 mm instruktionspatron og 12,7 mm salonpatron)
- 14,5 mm instruktionsbane
- Håndgranat- og øvelsessprængbane
- Afstandsbane
- Flyveplads og flyveområde for mini-droner
- Kampstillinger
- Bjærgningsområder
- Faciliteter til HBU/HRU-uddannelse med kompagnilejr
- Flugtskydningsbane
- Hundetræningsområder

I Varde Søndre Plantage findes yderligere en skydebane.

4.5 Naturbeskyttelse

Varde Øvelsesplads rummer meget væsentlige naturværdier, hvilket er indgående beskrevet i den tidligere drifts-

og plejeplan (SNS, HOK og Dronningens Artilleriregiment (2003)) samt tillæg hertil (FBE (2012)).

Der er særlig fokus på terrænet i forbindelse med international naturbeskyttelse, da det indgår som en central del af Habitatområde H239. To trediedele af øvelsespladsens areal er endvidere registreret som hede, mose, sø og vandløb, omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Varde Øvelsesplads er beskrevet i Varde kommunes Naturkvalitetsplan (Varde Kommunen 2017), hvori området er A-målsat, og målsætningen vurderes opfyldt.

Der gives i det følgende en status for naturværdierne på Varde Øvelsesplads. Rækkefølgen af beskrivelserne følger beskyttelsesniveauet, således at naturværdier med det højeste beskyttelsesniveau beskrives først. Til slut beskrives øvrige temaer, herunder invasive arter.

Med hensyn til de øvrige naturværdier henvises til FBE (2013), dog beskrives nedenfor potentiel forekomst af Bilag IV-arter.

4.5.1 Natura 2000

Natura 2000 består af et netværk af internationale naturbeskyttelsesområder, som omfatter de såkaldte habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. Områderne er udpeget for at beskytte levesteder og rasteområder for fugle, bestemte beskyttede naturtyper samt beskyttede truede, sårbare og sjældne arter af planter og dyr.

Natura 2000-planerne er statslige planer for hvert Natura 2000 område, hvori er beskrevet, hvordan man sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som hvert område er udpeget for at beskytte. Natura 2000-planerne for 2016-21 er vedtaget i foråret 2016.

Natura 2000-planen udarbejdes på grundlag af en basisanalyse, og planen opstiller et langsigtet mål for områdets natur og et indsatsprogram for en 6-årig periode (dog 12-årig for træbevoksede fredskovpligtige arealer). Basisanalysen indeholder bl.a. kortlægning af habitatnaturtyper (søer og vandløb, terrestriske og marine) og le-

vesteder for arter, som områderne er udpeget for, samt vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler for områdets udpegningsgrundlag.

Efter statens endelige vedtagelse af Natura 2000-planerne udarbejder kommuner eller de offentlige lodsejere en handleplan for, hvordan indsatsen realiseres. Handleplanen beskriver den konkrete og lokale indsats i Natura 2000 områderne, og de overordnede bestemmelser for dette er fastlagt i miljømålsloven (Miljø- og Fødevarerministeriet 2017). Miljømålsloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000 områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus.

Natura 2000-planerne er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planerne til grund. Offentlige lodsejere er bundet af planernes langsigtede målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner.

Forsvarsministeriet forestår Natura 2000-handleplanlægningen gennem drifts- og plejeplanerne. Drifts- og plejeindsatsen på Forsvarsministeriets terræner skal således tilpasses i henhold til Natura 2000-lovgivningen. Dette medfører blandt andet, at der i drifts- og plejeplanerne skal gennemføres passende foranstaltninger med henblik på at sikre gunstig bevaringsstatus for beskyttede naturtyper og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne.

Nærværende plan udgør den lovpligtige Natura 2000-handleplan for den del af Natura 2000-området, hvor Forsvarsministeriet er handleplanmyndighed. Det drejer sig om aktiviteter på landarealer, der hører under Forsvarsministeriets ansvarsområde.

I det følgende er der udarbejdet en kortfattet beskrivelse af det habitatområde (H239), som inkluderer Varde Øvelsesplads, og som derfor er relevant i forhold til driften af og naturplejen på terrænet. Til beskrivelse og vurdering af indsatsen anvendes som udgangspunkt den gæl-

dende Natura 2000-plan 2016-21 (Naturstyrelsen 2016) med tilhørende basisanalyse (Naturstyrelsen 2014).

4.5.1.1 Habitatområde H239

Habitatområde H239 Alslev Ådal ligger på Esbjerg Bakkeø. Det er en mindre smeltevandsdal, der støder op til Varde Å. Habitatområdet dækker et areal på ca. 457 ha, hvor de centrale elementer er selve ådalen og de tilstødende eng- og moseområder. Derudover indgår det militære øvelsesterræn Varde Sønderhede i habitatområdet.

Alslev Å og Ådal er en vigtig spredningskorridor med forbindelser til Varde Å, Marbækområdet og Vadehavet. Ved sammenløbet ca. 8 km fra Ho Bugt er Varde Å og Alslev Å tidevandspåvirket.

Der er store mosearealer i ådalen, og langs vandløbet findes spredte forekomster af rigkær og kildevæld med en varieret og værdifuld flora. Habitatområde H239 indgår i Natura 2000 område N89. Mål og indsats for udpegningsgrundlaget for habitatområdet gælder kun for arealer inden for den pågældende udpegningsgrundlag.

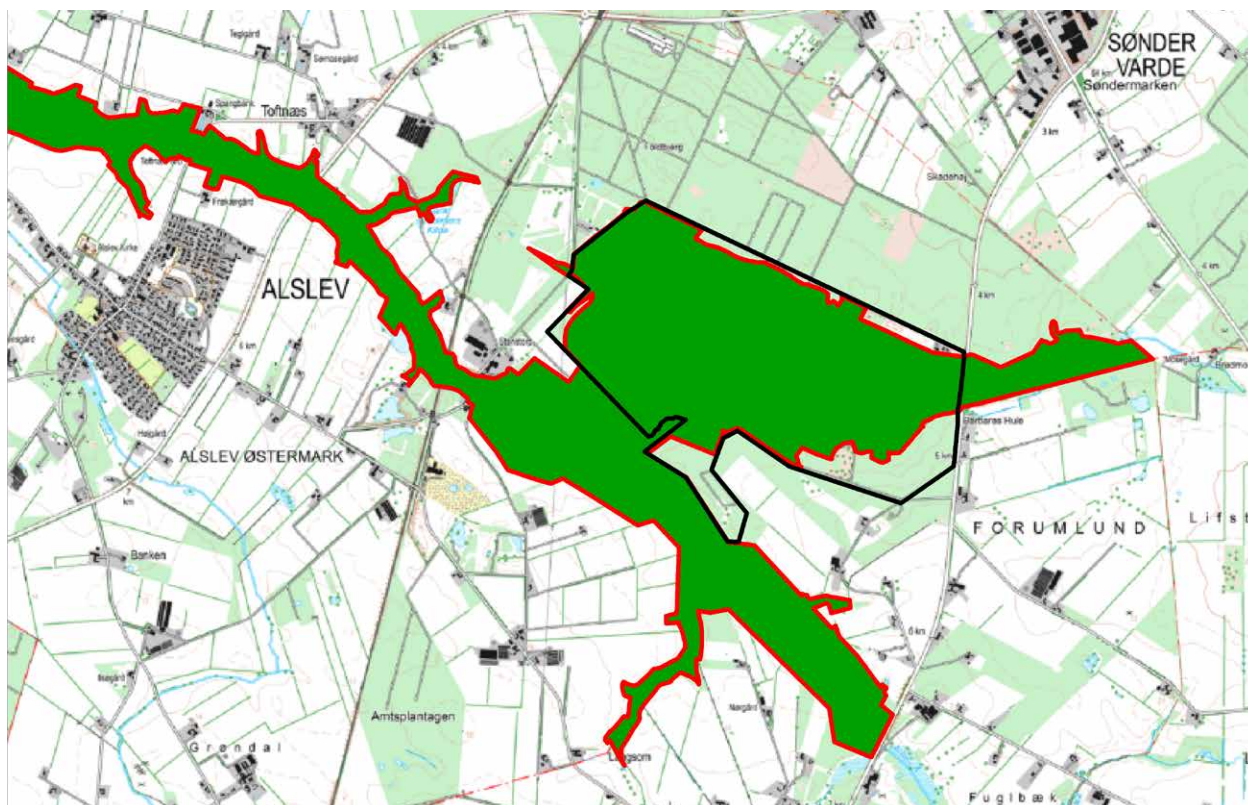
Af habitatområdets samlede areal på ca. 457 ha tilhører ca. 190 ha Varde Øvelsesplads.

Habitatområde H239 afgrænses som vist på Figur 4-1. Dette habitatområde er specielt udpeget på grundlag af følgende naturtyper (med tilhørende 4-cifret kode) og arters levesteder: Vandløb (3260), surt overdrev (6230), revling-indlandsklit (2320), tør og våd hede (4030 og 4010), kildevæld (7220) og fiskearten snæbel.

Det samlede udpegningsgrundlag fremgår af nedenstående skema fra Natura 2000-planen:

Naturtyper og arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra Habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype eller art.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde H239			
Naturtyper	Visse-indlandsklit (2310) Næringsrig sø (3150) Våd hede (4010) Surt overdrev* (6230) Kildevæld* (7220)	Revling-indlandsklit (2320) Brunvandet sø (3160) Tør hede (4030) Urtebræmme (6430) Rigkær (7230)	Søbred med småurter (3130) Vandløb (3260) Tidvis våd eng (6410) Hængesæk (7140)
Arter	Havlampret (1095) Laks (1106)	Bæklampret (1096) Snæbel * (1113)	Flodlampret (1099) Odder (1355)

Figur 4-1. Varde Øvelsesplads, illustreret med Natura 2000-områdegrænser. Rød linje angiver Natura 2000-område N89 (kun en lille del heraf ses; i alt 151.200 ha). Grøn farve: Habitatområde H239 (i alt ca. 457 ha). Sort linje: Varde Øvelsesplads (i alt ca. 235 ha).

Udbredelse og tilstand af habitatnaturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområdet

Indenfor de dele af habitatområdet, der hører til Varde Øvelsesplads, forekommer, jf. seneste kortlægning 2010-2011, naturtyperne revling-indlandsklit, tør hede og våd hede samt små partier med visse-indlandsklit, se figur 4.2. (Kortet er oversigtligt, da der for et givent delområde ofte kan være tale om, at forekommende na-

turtyper optræder i en mosaik).

Varde Øvelsesplads er af central betydning i forbindelse med Natura 2000-planlægningen. Arealet med kortlagt forekomst af de tre førstnævnte naturtyper udgør således:

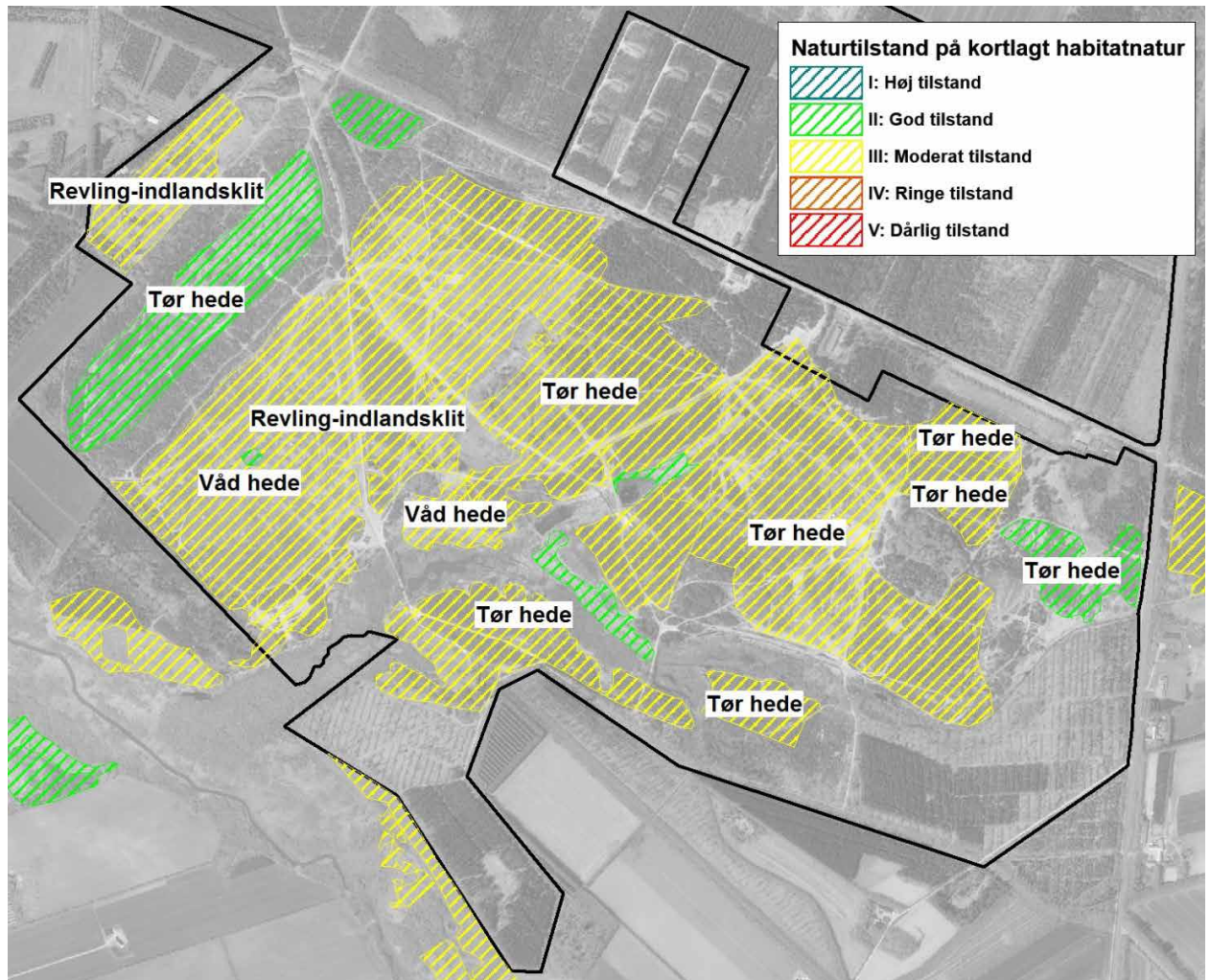
Naturtype	Forekomst indenfor H239 kortlagt 2010-2011 (ha)	Heraf forekomst på Varde Øvelsesplads (ha)
Revling-indlandsklit	7,9	7,9 (100% af total)
Tør hede	70,8	64,6 (91% af total)
Våd hede	17,0	13,6 (80% af total)

Naturtilstanden af hver enkelt habitatnaturtype er sammensat af et strukturindeks og et artsindeks, som sammenlagt giver en klassificering af naturtilstanden. Naturtilstanden er inddelt i fem klasser (I-V). Bevaringsstatus er en vurdering af, hvordan naturtypens eller artens tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen, de negative påvirkninger eller forvaltningen i forhold til i dag, og der er således tale om en slags prognose for naturtypernes og arternes udviklingsretning. Prognosen inddeles i gunstig, ugunstig eller ukendt. Kun naturtilstand I og II opfylder kravet om gunstig bevaringsstatus. De terrestriske naturtyper er senest kortlagt og tilstandsvurderet i perioden 2010-2011, mens der ikke er foretaget en kortlægning af de tilstedeværende søer og vandhuller (Naturstyrelsen 2014).

I den gældende Natura 2000-plan for 2016-21 (Naturstyrelsen 2016) hedder det bl.a.: "Naturtyperne

revling-indlandsklit (2320), visse-indlandsklit (2310) og tør hede (4030) er fundet som værende i en moderat naturtilstand på størstedelen af de kortlagte områder. Våd hede (4010) er ligeledes i en moderat naturtilstand på 1/3 af det kortlagte område. Cirka halvdelen af arealet med disse naturtyper er under tilgroning med vedplanter, og der er i en del tilfælde ligeledes en høj andel af invasive arter. For 2/3 af arealet med tør og våd hede og indlandsklitter er den karakteristiske artssammensætning noget mangelfuld." I praksis betyder dette, at naturtyperne i højere grad er domineret af græsser og har mindre rig forekomst af halvgræsser, dværgbuske og bredbladede urter. Aktiviteterne i nærværende drifts- og plejeplan for Varde Øvelsesterræn skal bidrage til at ændre dette, således at de arter, der er karakteristiske for habitatnaturtyperne, får bedre vækstforhold og større udbredelse.

Figur 4-2. Kortlagt terrestrisk habitatnatur og naturtilstand på Varde Øvelsesplads (Miljø- og Fødevareministeriet 2016). Tallene i parentes angiver hvor stor en del af det konkrete areal, der udgøres af den nævnte naturtype.

Trusler

Trusler er påvirkninger, der hver for sig eller i kombination, udgør en hindring eller væsentlig forsinkelse af muligheden for, at naturtypen eller levestedet kan opnå eller opretholde gunstig bevaringsstatus. Det er således nødvendigt, på kort eller langt sigt, at imødegå truslen, hvis naturtypen eller levestedet skal sikres gunstig bevaringsstatus.

De væsentligste vurderede trusler for Habitatområde H239 er, jf. basisanalysen, tilgroning af lyskrævende naturtyper med høje urter eller vedplanter, direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer samt forekomst af invasive arter.

Invasive arter, især bjerg-fyr, er stærkt udbredte på Varde Øvelsesplads. Blandt de områdespecifikke retningslinjer i Natura 2000-planens indsatsprogram nævnes: - Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne visse- og revlingindlandsklit (2310, 2320) samt våd og tør hede (4010, 4030) med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.

4.5.1.2 Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EU, 1992). Denne indsats skal ske både indenfor og udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal gøres en aktiv indsats, blot må aktivi-

teter ikke være i modstrid med målsætning om sikring af gunstig bevaringsstatus for disse arter. Ligeledes må artens økologiske funktionalitet ikke påvirkes negativt.

Ifølge rapport fra Danmarks Miljøundersøgelser (Søgaard & Asferg, 2007) er der registreret følgende Bilag IV-arter i det 10 x 10 km UTM kvadrat, som omfatter Varde Øvelsesplads: Vand-flagermus, brun-flagermus, syd-flagermus, odder, mark-firben og spidssnudet frø.

I databasen Fugle og Natur (fugleognatur.dk) er der angivet et fund af Bilag IV-arten grøn kølle guldsmed på åbent terræn i Varde Søndre Plantage, dvs. udenfor den egentlige øvelsesplads.

Flagermus

Området omkring Varde Øvelsesplads er et potentielt fourageringsområde for flagermus med forekomst af løvskov, uregelmæssige skovbryn, åbne arealer og søer. Egnede ældre træer i området vil kunne danne grundlag for ynglekolonier.

Odder

Odder er senest observeret på selve øvelsespladsen i 2012. Den forekommer i den nærved liggende Alslev Å og udgør en del af udpegningsgrundlaget for habitatområdet. Den er her registreret to steder i den statslige NOVANA-overvågning i 2017 hhv. 1 km og 3 km fra Varde Øvelsesplads.

Mark-firben

Markfirben er vidt udbredt i Danmark, også i lokalområdet omkring Varde Øvelsesplads. Arten er dog ikke registreret på selve øvelsespladsen, men egnede leve- og ynglesteder i form af tørre, sydvendte og soleksponerede partier forekommer.

Spidssnudet frø

Spidssnudet frø er udbredt i næsten hele Danmark. Den er ikke med sikkerhed konstateret på Varde Øvelsesplads, men de tilstedeværende søer og vandhuller er potentielle ynglelokaliteter.

Grøn kølle guldsmed

Grøn kølle guldsmed er knyttet til vandløb med grus og sand, med en tendens til at foretrække mindre vandløb. Da den er registreret i umiddelbar nærhed kan den forventes at findes på terrænet; eksempelvis i Barbara Hule Bæk.

Grøn mosaik guldsmed

Denne art er tilknyttet vandhuller, damme og kanaler med forekomst af vandplanten krebseklo. Den findes spredt i Danmark og også i denne del af landet. Potentielt kan den have levesteder i terrænet, men der er dog ikke kendte forekomster af krebseklo, som den er snævert tilknyttet.

4.5.2 Nationalt beskyttet natur

To tredjedele af Varde Øvelsesplads, svarende til knap 160 ha, er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3 som hede, mose og sø. Ved besigtigelse i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan er der indenfor de beskyttede delområder endvidere konstateret små partier med engvegetation (mod nord-øst og overdrevsvegetation (centralt mod syd). Disse partier er i dag registreret som beskyttet hede men bør behandles særskilt i forbindelse med pleje for at bevare den artsrige vegetation.

For en mere omfattende gennemgang af det naturmæssige indhold, henvises der til Drifts- og Plejeplan 2003-2018.

Hede

Der er registreret ca. 140 ha og hede er dermed den mest fremtrædende arealtype på øvelsespladsen. De fleste steder er hedelyng den mest dominerende art. Lokalt findes meget revling, og i de noget fugtige dele ses store mængder af klokkelýng. Andre dværgbuske forekommer i langt mere beskeden mængde. Pille-star hører til blandt de mest dominerende urteagtige planter på hedearealerne. Stedvis ses arter som hunde-viol, djævelsbid, tandbælg, lyng-snerre og guldblomme. Guldblomme er gået stærkt tilbage i Danmark og må nu regnes som en ualmindelig art. Områderne med hedevegetation er noget forskelligartede og samlet set forholdsvis artsrige.

Mose-troldurt ses enkelte steder på Varde Øvelsesplads - her fra den centrale del nær Grundsø. Arten er knyttet til sur og næringsfattig, mere eller mindre fugtig jordbund. Mose-troldurt er sjælden i det meste af Danmark; den er kun almindelig i dele af Jylland samt på Læsø.

Mose

Der er registreret ca. 11 ha mose. Mosearealer forekommer talrige steder på Varde Øvelsesplads men især indenfor den centrale, noget sydlige del af terrænet, det vil sige nær lavningen, som er gennemstrømmet af Barbara Hule Bæk. Mosearealerne er de fleste steder præget af plantearter som smalbladet kæruld, blåtop, benbræk, almindelig star, mose-pors, arter af tørvemos samt klokkeløng.

Eng

Der findes i terrænets nordøstlige hjørne registreret et mindre engareal på 1,6 ha, der tidligere har været kategoriseret som "slette", men som i dag rummer karakteristisk engvegetation.

Søer og vandhuller

Terrænets søer og vandhuller er forskelligartede, men mange steder forekommer arter af vandaks med flydeblade samt en bredvegetation med liden siv, lyse-siv, næb-star, grå star, øret pil m.v. Bredderne er flere steder præget af hængesækdannelse. Langs kanterne

af Barbara Sø og i vådområdet ved Barbara Hule Bæk (delvis udtørrede i 2017) findes bredbladet dunhammer, vejbred-skeblad, gifttyde og kær-svovlrod.

I terrænets østlige del findes to gravede vandhuller. I det østligst beliggende og mindste af disse (nr. 1. på grundkortet) yngler lille vandsalamander. Dette vandhul er under begyndende tilgroning med pilekrat. Det større, noget mere vestligt beliggende vandhul (nr. 2 på grundkortet) er delvis beskyttet på grund af tilgroning med krat langs sydsiden.

4.5.3 Fredede og rødlistede arter

Ud over de arter, der er optaget på Habitatdirektivets Bilag IV (se afsnit 4.5.1.2) kan en række dyr og planter på Varde Øvelsesplads være fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen (Naturstyrelsen, 2016b) eller nationalt rødlistede. Det drejer sig bl.a. om alle flagermus, padder og krybdyr.

Ved besigtigelsen af terrænet i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan blev iagttaget

de fredede arter skovfirben, lille vandsalamander og butsnudet frø samt den rødlistede hare (VU).

På den offentlige database Fugle og Natur (fugleognatur.dk) er der angivet fund på øvelsespladsen eller i området omkring Varde Søndre Plantage af de rødlistede arter af dagsommerfugle argusblåfugl, engblåfugl og isblåfugl.

4.5.4 Fortidsminder

Jævnfør museumslovens § 27 stk. 2 skal gravearbejder standses, hvis der under jordarbejde findes spor af fortidsminder (strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter). Fortidsmindet skal straks anmeldes til det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. Fund kan således have betydning for mulighederne for anlæg eller miljøtære gravearbejder.

Som omtalt i afsnit 3.1.2 er et knap 2 ha stort areal på den nordvestlige del af øvelsespladsen fredet på grund af gamle hjulspor, som er rester af en bivej til den gamle oksevej til Hjerting - udskibningsstedet, før Esbjerg Havn blev etableret. Yderligere arealer med hulveje findes i den østlige del af terrænet, hvor to grupper er markeret med fredningsnummer 190501-122 og 190501-123.

Desuden findes centralt i terrænet en gammel hustomt med stald (Fredningsnummer 190501-111).

4.5.5 Fredskov

Det skovbevoksede areal på øvelsespladsen udgøres først og fremmest af Barbara Plantage (godt 15 ha) og Ådal Plantage (godt 10 ha). Derudover findes egentlig skov især mod nord, nær Natovej. Al offentlig ejet skov er pålagt fredskovpligt.

4.5.6 Invasive arter og problemarter

Invasive arter er defineret som ikke-hjemmehørende arter, der ved deres spredning og forekomst skader den hjemmehørende biodiversitet. Der findes både invasive plantearter og invasive dyrearter.

På Varde Øvelsesplads er der i forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan registreret følgende invasive arter

- Bjerg-fyr: selvsået flere steder på terrænet
- Klit-fyr: selvsået primært i den nordøstlige del af terrænet, men givetvis også andre steder.
- Sitka-gran: selvsået hist og her
- Glansbladet hæg: almindeligt forekommende spredt i terrænet
- Rynket rose: findes nær flugtskydningsbanen, hvor den tidligere blev plantet i betydelige mængder
- Sildig gyldenris: store bevoksninger langs grusveje mod nordvest, hvor jordbunden er tilkørt eller kulturpåvirket
- Mangebladet lupin: findes i de fugtige dele med relativ næringsrig jord, bl.a. langs Barbera Hule Bæk
- Stjerne-bredribbe: ses i store bevoksninger, bl.a. på den centrale del af øvelsesterterrænet
- Gyvel (problemart): pletvis talrig eller dominerende, bl.a. i det gamle grusgravsterterræn
- Rejnfan (optræder som problemart): forekommer talrigt på engarealet mod nordøst

De fleste invasive plantearter kan begrænses ved slåning og afbrænding, det vil sige den generelle pleje, som finder sted på de lysåbne naturarealer på øvelsespladsen.

4.6 Publikumshensyn

Som på Forsvarsministeriets øvrige terræner kan offentlighedens adgang tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed og naturen tillader det. Det betyder, at på tidspunkter, hvor der ikke foregår øvelser eller skydning, kan terrænet være åbent for publikum mellem solopgang og solnedgang. Ved skarpskydninger eller brug af håndgranat bruges ballonmasterne på terrænet, det vil sige, der hejses advarselskugler i masterne.

Ved færdsel på øvelsespladsen gælder:

- Al færdsel i området sker på eget ansvar.
- Færdsel er kun tilladt på cykel eller til fods. Ridning er forbudt.

- Hunde skal altid føres i snor. Efterladenskaber skal fjernes.
- Det er forbudt at opsamle ammunition eller dele heraf.
- Bivuakering og brug af åben ild er forbudt.
- Camping og overnatning i terrænet er forbudt.
- Henkastning af affald er forbudt.
- Skiltning skal respekteres, og anvisninger fra personel skal efterkommes.

- Vis hensyn til dyre- og fugleliv.
- Anvendelse af drone eller metaldetektor er forbudt.

Organiseret brug af øvelsesterrænet: Aktiviteter ud over de generelle muligheder for offentlig adgang, så som foreninger der ønsker at anvende terrænet, styres af den lokale administration. Der henvises her til servicecenteret på FES-KTP-SERVICECENTER@mil.dk.

Almindelig ulvefod, voksende sammen med hedelyng på den sydøstlige del af Varde Øvelsesplads.

5. ANALYSE

Dette kapitel indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan drifts- og plejeplanen på en hensigtsmæssig og balanceret måde kan tilgodese de opstillede målsætninger under hensyntagen til optimering af ressourceudnyttelsen. Det indledes med en evaluering af indsatsen under den tidligere drifts- og plejeplan.

5.1 Evaluering af gældende plan

Drifts- og plejeindsatsen på Varde Øvelsesplads er evalueret tidligere i forhold til Natura 2000-forpligtelserne og sikring af Bilag IV-arter (FBE (2012)). Ved udvikling af nærværende nye drifts- og plejeplan er der foretaget en samlet evaluering. De aktiviteter, der blev planlagt med drifts- og plejeplan 2003-2018, og bibeholdt uden videreudvikling i forbindelse med Natura 2000-planlægningen, er gennemgået nedenfor. Desuden er indsatsen efter implementering af Natura 2000-planlægningen, dvs. perioden 2012-2017, gennemgået.

Evalueringen er foregået på basis af det, der kan observeres på terrænet, samt oplysninger fra Driftsområde Varde og Kompetence Center Danmark. Dette er sammenholdt med plejeanvisningerne, herunder kortbilag 2 (aktivitetskort) i det gældende tillæg til drifts- og plejeplan for terrænet.

Nedenfor er evalueringen vist på tabelform for naturværdierne og publikumshensyn. Udviklingen vedrørende den

militære brug af terrænet er ikke opført som konkrete planlagte aktiviteter i drifts- og plejeplan 2003-2018 eller Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018.

Evalueringen rummer desuden en angivelse af de aktiviteter, der af forskellige årsager ikke er udført indenfor planperioden eller af aktiviteter, som er vedligeholdende pleje. I begge tilfælde er disse aktiviteter overført til denne nye drifts- og plejeplan med angivelsen "Overgår til videre planlægning". Konkret betyder dette, at den samme aktivitet (evt. med ajourføring i forhold til terrænet eller brugerønsker) er medtaget som aktivitet i nærværende drifts- og plejeplan. Gennemførte aktiviteter eller aktiviteter, som udgår, angives i evalueringsskemaet med "Ingen videre planlægning".

I tabellen er henvist til afdeling (Afd.) og Aktivitets-Id, som nummereret på aktivitetskort i Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018, samt aktiviteter, jf. kortbilag 3 (drifts- og plejekort) i drifts- og plejeplanen 2003-2018.

5.1.1 Naturværdier

Lokalitet	Afd.	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Nordvestlige terræn	1	1-1	Hel rydning af revling-indlandsklit med henblik på at sikre habitatnaturtypen.	Gennemført	Overgår til videre planlægning.
Det centrale terræn	1 og 2	1-2, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-7, 2-8, 2-9	Særlig prioriteret hedepleje med rydning.	Gennemført i 1-2, 2-3 og 2-7. Delvis gennemført i 2-4 og 2-6. Mangler i 2-1, 2-2, 2-5, 2-8 og 2-9.	Aktivitet 2-2, 2-5 og 2-8 udgår grundet militære uddannelsesbehov. Aktivitet 2-1 og 2-9 overgår til videre planlægning.

Lokalitet	Afd.	Aktivitets-Id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Det centrale terræn	2	2-10	Rydning, sådan at der efterlades spredte holme af bjerg-fyr.	Delvis gennemført. Mod nordvest og nordøst er der ikke ryddet.	Overgår til videre planlægning.
Centralt, øst for daværende Krat Sø	2	Indenfor 2-11	Efterladte træer fra tidligere brand ryddes og fjernes.	Ikke gennemført. Det ønskes at bevare resterne af plantagen af hensyn til militære aktiviteter.	Ingen videre planlægning.
Hedemoser (herunder nogle arealer, kortlagt som våd hede)	2		Rydning af selvsået træopvækst foretages, jf. drifts- og plejekort, med 5-6 års mellemrum.	Delvis gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Terrænets lysåbne naturarealer	1 og 2	Ej på kort	Slåning. Gennemføres løbende i turnus med afbrænding.	Delvis gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Terrænets lysåbne naturarealer	1 og 2	Ej på kort	Afbrænding. Gennemføres løbende i turnus med slåning.	Delvis gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Hele terrænet	1 og 2		Etablering af en sporplan: Daglig kørsel reduceres til de veje og spor, der fremgår af kortbilag.	Delvis gennemført. Behov for kørsel med bælteketøj er nu meget stærkt reduceret.	Ingen videre planlægning.
Nordvestlige terræn	1		Eksisterende jorddepoter fjernes.	Delvis gennemført.	Ingen videre planlægning.
Bjerg-fyrhegn mod vest	1	1-4	Hegnene fjernes, når løvtræsbælter har nået en passende højde.	Ikke gennemført. Konvertering til skovudviklingstype 23: Eg med skov-fyr og lærk er planlagt.	Overgår til videre planlægning.
Bjerg-fyrbevoksning mod nord langs Natovej	2	2-14	Konvertering af bjerg-fyr til eg/skov-fyr, jf. drifts- og plejekort.	Gennemført. Konvertering til skovudviklingstype 23: Eg med skov-fyr og lærk er planlagt	Ingen videre planlægning.
Ådal Plantage	1	1-3	Hugges hårdt for sitkagran.	Ikke gennemført. Konvertering til skovudviklingstype 23: Eg med skov-fyr og lærk er planlagt	Overgår til videre planlægning.
Barbara Plantage .	2	2-13	Hugges hårdt for sitkagran.	Ikke gennemført. Konvertering til skovudviklingstype 23: Eg med skov-fyr og lærk er planlagt.	Overgår til videre planlægning.
Arealer med skovudviklingstyper undtagen urørt skov.	1 og 2		Udlægning af i alt 14 habitattrægrupper, jf. grundkort i Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018.	Gennemført.	Ingen videre planlægning.
Krat Sø .	2	2-12	Vandstandshævning ved hævning af eksisterende stem.	Ikke gennemført. Efter dæmningsbrud reetableres vejen og Barbara Hule Bæk uden opstemning af sø.	Ingen videre planlægning.
Terrænets lysåbne naturarealer.	1 og 2		Bekæmpelse af invasive plantearter i kraft af øvrige naturplejeaktiviteter.	Gennemført.	Overgår til videre planlægning.

5.1.2 Publikumshensyn

Lokalitet	Afd.	Aktivitets-id	Planlagt indsats	Status maj 2017	Videre planlægning
Hele terrænet.			Udarbejdelse af ordensreglement.	Gennemført.	Ingen videre planlægning.
Hele terrænet.			Udarbejdelse af ny publikumsfolder.	Gennemført.	Overgår til videre planlægning (Udarbejdes i forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan.
Hele terrænet.			Afskiltning på terrænet gennemgås og opdateres.	Gennemført.	Ingen videre planlægning.

5.2 Ny indsats

De nye indsatser på Varde Øvelsesplads skal tilrettelægges med udgangspunkt i den militære brug af terrænet. Der behov for, at terrænet udvikles sådan, at uddannelsesbehovene tilgodeses. Der skal etableres en delingskampstilling, en feltforhindringsbane og friluftsauditier. Desuden søges etableret en "hovedfærdssåre", hvorfra man har mulighed for at køre på kryds og tværs i terrænet. Nødvendige ledelinjer i terrænet i form af levende hegn m.v. samt trægrupper, som giver mulighed for sløring og dækning året rundt, skal sikres.

Indenfor de rammer, der tilgodeser de militære brugeres behov, skal det samtidig sikres, at målene i den statslige Natura 2000-plan opfyldes, og at beskyttede naturtyper og levesteder for Bilag IV-arter er i god tilstand.

Det forudsættes dog, jf. Naturbeskyttelseslovens § 52 og vejledningen til loven, at Forsvarsministeriet som statslig arealforvaltende myndighed "løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i rimelig stand".

Varde Øvelsesplads er af central betydning set i sammenhæng med det samlede Habitatområde H 239. Mere end halvdelen af øvelsespladsen udgøres af hede- og klitnaturtyper. Det samlede areal med naturtyperne og af arternes levesteder skal være stabilt eller i fremgang.

Da der højst er mulighed for at gennemføre en udvidelse

af arealet med habitatnaturtyper i beskedent omfang, må indsatsen for de lysåbne naturarealer primært rette sig mod at sikre deres bevaringsstatus. Dog skal mindre udvidelser og sammenkædning af eksisterende hedearealer tilstræbes, hvor det er muligt, af hensyn til områdets økologiske integritet. På øvelsespladsen er der behov at udvikle øvelseskulisserne i takt med et ændret uddannelsesbehov hos de militære brugere. Derfor skal der ske udvikling af levende hegn og trægrupper indenfor et centralt beliggende delområde, som primo 2017 er helt eller delvis lysåbent. En sådan stedvis reduktion af arealet med lysåbne habitatnaturtyper må i alle tilfælde ledsages af en tilsvarende udvidelse af arealet med disse habitatnaturtyper indenfor andre dele af terrænet, jf. mål for naturbeskyttelse. Nye træbevoksede arealer må samtidig udvikles ved naturnær skovdrift af hensyn til biodiversiteten. Etablering af træbevoksninger på hidtil åbne naturarealer vil kræve dispensation fra den relevante myndighed.

I den udstrækning, det ved lysning er muligt at udvikle områder med spredtstående trægrupper og ledelinjer indenfor dele af øvelsespladsen, der hidtil har været mere tæt træbevoksede, bør dette altid foretrækkes fremfor at lade åbne dele af terrænet udvikles til krat eller skov.

5.2.1 Tilgroning

Der er vigtige brugerinteresser knyttet til arealer, hvor der skal etableres skjul og sløring. Det gælder både arealer med egentligt skovpræg og kratlandskaber, hvor vedplanter forekommer spredt eller gruppevis. Samtidig

er der behov for åbne arealer til fremrykning, skydeaktiviteter m.v. I forbindelse med skydning er der behov for åbent terræn både for at sikre gode oversigtsforhold samt mulighed for at begrænse brandfaren. Det er derfor af militære som naturmæssige årsager afgørende at modvirke tilgroning indenfor væsentlige dele af terrænet.

Tilgroning er et tilbagevendende problem på lysåbne naturarealer. Tilgroningen er i sig selv en naturlig proces, men den hastighed, som den foregår ved, kan øges ved tilstedeværelse af invasive plantearter og ved næringsstofpåvirkning m.v. Tilgroning med vedplanter er anført som trussel for alle de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget, og som findes på Varde Øvelsesplads.

I drifts- og plejeplan 2003-2018 samt Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018 er der beskrevet omfattende aktiviteter der skal modvirke tilgroning med såvel vedplanter som høj græs- og urtevegetation. Samtidig rummer tillægget mulighed for, at der i visse delområder efterlades gruppevis opvækst af bjerg-fyr. Det vurderes derfor, at den planlagte drifts- og plejeindsats for perioden 2003-2018, som er afstemt med de militære behov, har kunnet gennemføres i tilstrækkelig grad til at sikre gunstig bevarelsesstatus for naturtyperne på de lysåbne arealer samt for en række Bilag IV-arter.

Ved den seneste kortlægning i 2010-2011 blev størstedelen af arealerne med revling-indlandsklit og tør hede samt ca. en tredjedel af arealet med våd hede vurderet som værende i en moderat naturtilstand. Når endvidere omkring halvdelen af arealet med revling-indlandsklit, tør hede og våd hede blev bedømt som under tilgroning med vedplanter, og der i en del tilfælde ligeledes blev konstateret invasive arter på en høj andel af arealet, skyldes det primært, at den planlagte plejeindsats på kortlægningstidspunktet ikke har været gennemført tilstrækkeligt effektivt på hele arealet.

Det vurderes således, at en turnus med slåning og afbrænding bør videreføres på alle hedearealer indenfor Varde Øvelsesplads. I de nordvestlige dele af afdeling 2 samt i den nordøstlige del af afdeling 2 (det vil sige

længst mod øst på øvelsespladsen) er der for at fastholde et helt eller delvis åbent hedeterræn indledningsvis behov for et omfattende indgreb med rydninger, hvor enkelte trægrupper efterlades, sådan at de militære behov tilgodeses.

Det er væsentligt at undgå frigivelse af næringsstoffer i forbindelse med plejen. Nedsikret eller slået plantemateriale må altid i videst muligt omfang fjernes og bortkøres fra arealerne i overensstemmelse med de generelle retningslinjer fra Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste (FBE, 2011).

Pleje ved afgræsning og tilhørende etablering af indhegninger anses ikke som forenelig med det forholdsvise høje militære aktivitetsniveau på Varde Øvelsesplads året igennem.

5.2.2 Hydrologi

Varde Øvelsesplads rummer fra naturens side våde arealer indenfor såvel de nordlige som de lavereliggende, sydlige dele. Våde hede- og mosearealer er dog begrænset til den sydlige, centrale del.

I forbindelse med voldsomme regnskyl i 2015 skete dæmningsbrud ved de to opstemmede søer i terrænets sydlige del, Krat Sø og Barbara Sø. Dæmningsbruddene vil, i det mindste lokalt, uden tvivl medføre en vis påvirkning (sænkning) af vandstanden, men det vurderes, at de våde hede- og mosearealer i dalsænkningen er grundvandsbetingede, og at de derfor ikke generelt vil blive negativt påvirket af hændelsen. Retablering af en dæmning ved Barbara Sø gennemføres som et særskilt projekt (FES, Bangsgaard & Paludan, 2016). I forbindelse med nærværende drifts- og plejeplan er der - udover vedligeholdende pleje af to mindre vandhuller - ikke planlagt aktiviteter vedrørende de hydrologiske forhold på terrænet.

5.2.3 Skovplanlægning

Skovarealerne på Varde Øvelsesplads udgøres primært af Ådal og Barbara plantager indenfor de sydlige og sydøstlige dele af terrænet. Disse områder er ikke omfattet af Natura 2000. Der er tale om nåle- og egeskov, og

arealerne er med Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018 planlagt konverteret til Skovudviklingstype 23 (Eg med skovfyr og lærk) samt Skovudviklingstype 94 (Urørt skov). Selve skovpræget har stor betydning for en række af de militære aktiviteter, da der er behov for at sikre dæknings- og sløringsmuligheder. Samtidig er der lagt vægt på, at der kan ske en generel øgning af biodiversiteten indenfor arealerne ved overgang til naturnær skovdrift. Ved denne driftsform udnytter man de naturlige processer som selvforyngelse og naturlig udskillelse, ligesom der gives plads til flere store og gamle træer med tilhørende levesteder for svampe, dyr og planter.

Bevoksningstætheden skal afpasses de militære behov. I terrænets centrale, sydlige del, syd for Barbara bæk - og inklusive den vestligste del af Barbara Plantage - ønskes generelt et meget åbent landskab, hvor ledelinjer, træer og store buske fastholdes, se Figur 6-2 i afsnittet om visioner. Det foreslås, at den igangsatte konvertering af de nævnte skovarealer fortsættes.

De øvrige arealer med skov eller stærkt skovpræg på øvelsespladsen ønskes bevaret med den bevoksningstæthed, som findes pr. 2017. Der er dels tale om de to bjergfyrbevoksede bælter mod vest, dels om et

langstrakt areal mod nord, langs Natovej. Hovedparten af arealet med bjerg-fyr mod vest er Natura 2000, hvori- mod en betydelig del af arealet langs Natovej ikke indgår i Natura 2000-området. Det sidstnævnte areal er under konvertering til Skovudviklingstype 23 i overensstemmelse med Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018, og det foreslås, at den igangværende proces også for dette areal fortsættes sådan, at en skovtype med god mulighed for at opnå dækning og sløring bibeholdes.

Bælterne med bjerg-fyr mod vest er meget tætte, og det vurderes, en konvertering af dette område til "Eg med skov-fyr og lærk" (SUT 23) umiddelbart vil indebære en stærk ændring af de militære muligheder. Behovet for at bevare dette område i en uændret form er derfor ikke foreneligt med en udvikling mod naturnær skovdrift. Arealerne overlades til naturlig tilgroning med holmevis indplantning af skov-fyr og rød-gran for at imødekomme brugerønsket.

Tidligere bevoksning af Skovudviklingstype 23 overlades til naturlig tilgroning med holmevis indplantning af skov-fyr og rød-gran for at imødekomme ønske fra de militære brugere om en bevoksning med helårsdække.

Vestenden af tidligere Krat Sø, set mod sydøst. Varde Øvelsesplads, maj 2017.

Øvelsesterrænet ønskes grundet uddannelsesmæssige behov ændret sådan, at der skabes ledelinjer og muligheder for sløring og dækning i den centrale og vestlige del af området. Dette kan imødekommes ved, at der aktivt etableres hegn og trægrupper eller eventuelt mere sammenhængende partier med skov. Selvsået opvækst af birk og eg bør så vidt muligt udnyttes i denne sammenhæng, ved at man lader opvæksten indgå i bevoksningerne. Nødvendige levende hegn begrænses mest muligt i bredden, og der bør stræbes efter udvikling af mindre trægrupper, som kan levere den fornødne mulighed for dækning indenfor det givne, afgrænsede område, fremfor mere sammenhængende skov. Det foreslås, at der også her vælges skovudviklingstype 23, eg med skov-fyr og lærk.

5.2.4 Invasive arter og problemarter

Den generelle bekæmpelse af invasive arter er reguleret gennem en række bestemmelser for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter (FBE, 2011 med underbilag). Bestemmelserne udmøntes på det enkelte terræn gennem drifts- og plejeplanerne.

På Varde Øvelsesplads forekommer en længere række af invasive plantearter. Bjerg-fyr er den langt hyppigst forekommende; fra hedearealerne kan desuden nævnes glansbladet hæg og sitka-gran. Det vurderes, at der kan opnås en tilstrækkeligt effektiv bekæmpelse af disse arter ved de generelle plejeaktiviteter, herunder rydning, slåning og afbrænding.

Nærværende drifts- og plejeplan for Varde Øvelsesplads foreskriver en specifik bekæmpelse af invasive plantearter, herunder eventuel forekomst af kæmpe-bjørneklo og af arter, der optræder som problemarter (fx gyvel).

Kæmpe-bjørneklo er ikke truffet på terrænet, men den forekommer talrigt i lokalområdet (jf. www.vardekommune.dk/natur), herunder ved Barbara Hule Bæk øst for Varde Øvelsesplads og i Alslev Ådal længere mod vest. At udføre bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo kan derfor blive aktuelt i fremtiden. De generelle plejeaktiviteter vurderes ikke at kunne begrænse kæmpe-bjørneklo i nævneværdigt omfang, da arten overvejende er knyttet til fugtig bund og

typisk vil forekomme andre steder end på hedearealerne. Rodstikning og skærmbekapning må umiddelbart vurderes at være de mest effektive metoder ved en bekæmpelse. Kemiske bekæmpelsesmidler anvendes udelukkende ved store forekomster og ikke som en del af den generelle bekæmpelse på Forsvarsministeriets arealer.

5.2.5 Beskyttede arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteternes tidsmæssige gennemførelse. Retningslinjerne er beskrevet i Bilag 9.2, model 11.

Varde Øvelsesplads vurderes at spille en direkte rolle for flere Bilag IV-arter. De fleste Bilag IV-arter i området er påvirket af de ovennævnte trusler, særligt tilgroning, og det er målet at tilgodese arterne bedst muligt inden for rammerne af driften og plejen af terrænet. Her vil den planlagte plejeindsats have en gunstig indflydelse. Gennemførelse af naturnær skovdrift og implementering af Forsvarets generelle retningslinjer for skovdriften vil gennem i højere grad at bevare store, gamle træer samt døde og døende træer medvirke til at sikre arter af flagermus på længere sigt.

Markfirben

Den igangværende og planlagte pleje i form af rydning og slåning samt de øvelsesmæssige aktiviteter, herunder et vist slid fra køretøjer, vil kunne medvirke til at sikre en fremtidig bestand af markfirben i området. Firbenet kræver et varieret vegetationsdække med bl.a. helt åbne, gerne vegetationsløse partier i mosaik med partier med lav vegetation. Desuden har den brug for halvhøj vegetation med eksempelvis dværgbuske eller spredte træer og buske til at give skygge og skjul.

Spidssnudet frø og andre padder

Pleje og vedligehold af vådområder og vandhuller vil kunne medvirke til at sikre en bestand spidssnudet frø og andre padder.

Spidssnudet frø og andre padder som f.eks. lille vand-salamander kræver lysåbne vandhuller med lavt vand,

således at vandet langs bredderne kan blive opvarmet af solen i forårsmånederne, hvorved klækning af æg og udvikling af paddeyngel sikres. Tilstanden i de forekommende vandhuller kan derfor forbedres i de tilfælde, hvor vandhullerne er tilgroet med krat langs kanterne med ca. 5 års interval. Det gælder de to gravede vandhuller i den østlige del af terrænet nær Barbara Plantage, umiddelbart nord for Barbara Hule Bæk.

Dagsommerfugle

Røddistede arter af dagsommerfugle vurderes at blive begunstiget ved den foreslåede pleje.

Ingen af de foreslåede plejetiltag vurderes at kunne skade lokale bestande af arter på Habitatdirektivets Bilag IV eller i øvrigt at påvirke yngle- eller rastesteder for Bilag IV-arterne negativt.

5.2.6 Støj og forstyrrelse

Påvirkning af støj på det omkringliggende lokalsamfund håndteres ikke i drifts- og plejeplanen, men henhører under særlig regulering gennem bekendtgørelse om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner (Miljø- og Fødevareministeriet, 2015) .

Potentielt kan støj fra militære aktiviteter påvirke det lokale dyreliv. Fugle og pattedyr, som findes på terrænet, udsættes for støjpåvirkning, hver gang der skydes på arealet. Det er dog en gentagen påvirkning, som dyrelivet på Varde Øvelsesplads har tilvænnet sig.

Tilsvarende gælder for de aktiviteter, der er forbundet med øvrige øvelser i terrænet eller med publikums færdsel. Dyrene vil flytte sig og efter afsluttede aktiviteter vende tilbage til deres opholdsområde.

Der angives i nærværende plan ikke aktiviteter, der skal reducere evt. påvirkning fra støj og forstyrrelse.

5.2.7 Publikumsinteresser

Varde Øvelsesplads er åben for publikum, når der ikke er militære aktiviteter. Dette fremgår af eksisterende

oplysningstavler og af publikumsfolder. Ordensreglerne er gengivet i Bilag 9.4. Publikum har i øvrigt adgang til Varde Søndre Plantage, direkte nord for øvelsespladsen. Ved skarpskydninger eller brug af håndgranat bruges ballonmasterne på terrænet, det vil sige, at der hejses en kugle i masterne, sådan at publikum advares.

Da publikums benyttelse af terrænet finder sted, når der ikke er militær anvendelse, er der ikke nogen konflikt mellem de to anvendelser.

Den militære anvendelse af Varde Øvelsesplads er imidlertid intensiv, og terrænet bruges desuden af Totalforsvaret . Dette betyder, at der på mange af årets dage i praksis ikke vil være adgang for publikum . Denne begrænsning skal fremgå af skiltningen ved indfaldsvejene og af publikumsfolder. Det skal tydeliggøres, hvordan publikum holder sig orienteret om adgangen til terrænet - det vil sige, om der på et givent tidspunkt foregår øvelser, og adgang derfor ikke er tilladt.

For at undgå forstyrrelse af militære aktiviteter m.v. er der behov for oplysning om forbud mod privat dronflyvning over øvelsespladsen. Et sådant forbud skal fremgå af oplysningstavler og publikumsfolder. Disse tiltag indgår i udarbejdelsen af nærværende plan.

Spæd mælkeurt forekommer flere steder på Varde Øvelsesplads. Arten er knyttet til lysåben og fugtig, sur, næringsfattig jordbund. I Danmark ses den næsten udelukkende i dele af Jylland.

6. VISIONER

Dette kapitel giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Varde Øvelsesplads. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der understøtter den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

Opdelingen af de militære øvelsesterræner i lukkede, halvåbne og åbne landskaber og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i publikationen Arealudviklingskataloget (FBE, 2013). Hver landskabstype omfatter en række arealudviklingstyper, der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold.

Den nuværende og fremskrevne fordeling af landskabstyperne ses i Figur 6-2. Det er visionen, at øvelsesterrænet fortsat skal være en mosaik af åbne, halvåbne og lukkede landskaber.

De naturgivne forhold, terrænets væsentlige størrelse og dets anvendelse betinger dog en overvægt af åbent

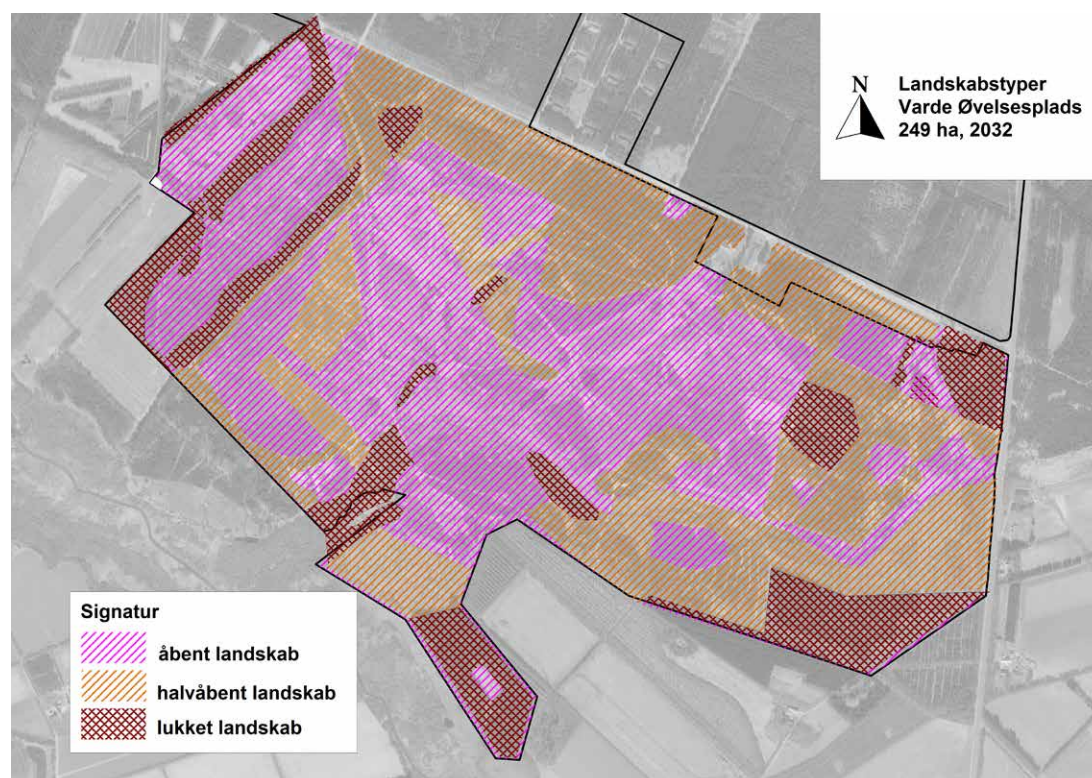
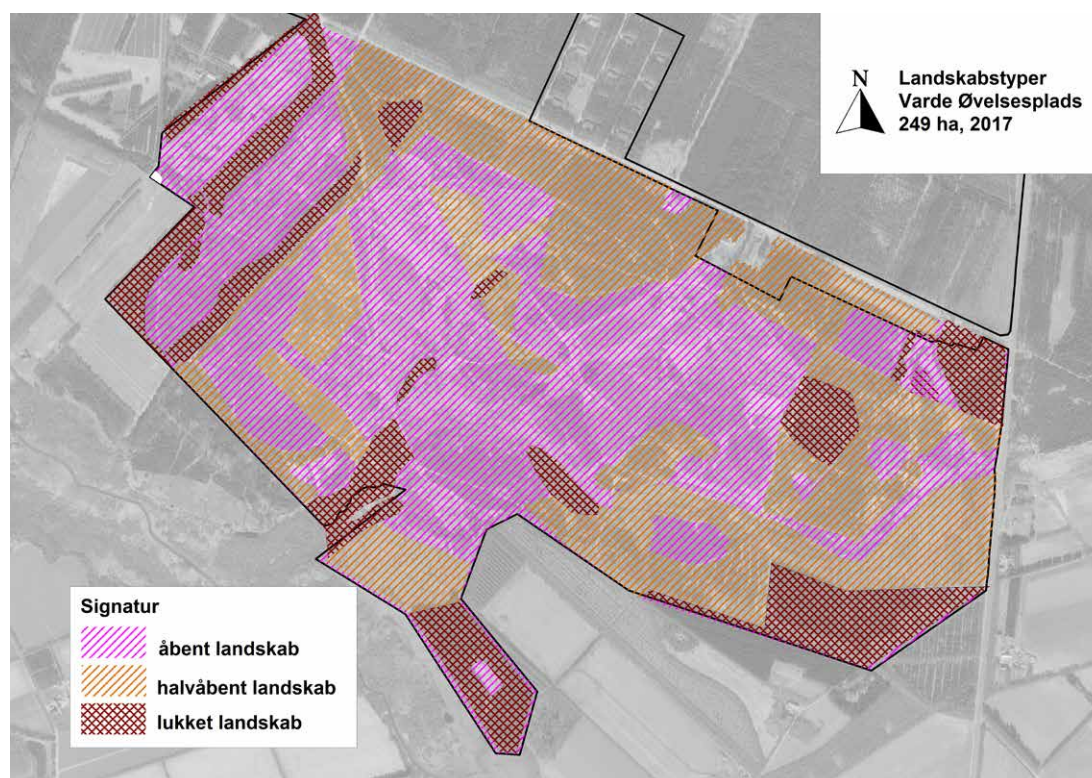
landskab med arealudviklingstypen indlandshede som den stærkt dominerende. Andre, betydelige dele af terrænet udgøres af halvåbent og lukket landskab.

Det åbne landskab

Det åbne landskab (Figur 6-1) er uden træbevoksning, men dog ofte med naturelementer som levende hegn, krat m.v. På Varde Øvelsesplads er det åbne landskab kendetegnet ved at være plejet ved slåning, mange steder i turnus med afbrænding. Næsten alle steder forekommer opvækst af bjergfyr og birk. Landskabstypen anvendes som øvelsesterræn generelt og i forbindelse med skydning. Indlandshede, slette og eng forekommer som arealudviklingstyper. Det åbne landskab udgør ca. 140 ha.

Figur 6-1: åbent landskab - arealudviklingstype indlandshede - med opvækst af birk og bjergfyr. Fra den østlige, centrale del af Varde Øvelsesplads, set mod vest.

Figur 6-2: Landskabsanalyse af Varde Øvelsesplads, 2017 (øverst) og fremskrevet udvikling i 2032 (nederst).

Det halvåbne landskab

Det halvåbne landskab (Figur 6-3) findes spredt i terrænet samt, ikke mindst, indenfor store dele af overgangsområdet mellem det centralt beliggende åbne landskab og de omkringliggende skovarealer. Landskabet udgøres såvel af tørre arealer med spredte krat og enkeltstående træer samt af mosearealer med birk og andre træer eller buske. Åbne nåletræsbevoksninger, mose og overdrev forekommer som arealudviklingstyper. Landskabstypen

er vigtig at opretholde i forbindelse med terrænets militære funktion. Den vurderes i 2017 at udgøre cirka 60 ha.

Med afsæt i ønsker fra de militære brugere etableres yderligere 7-8 ha halvåbent landskab i terrænets centrale - vestlige del. Der udlægges arealer med skovudviklingstype 23, se Kortbilag 2 og 3.

Figur 6-3: halvåbent landskab med spredtstående træer og mindre kratbevoksninger. Den sydøstlige del af Varde Øvelsesplads nord for Barbara Plantage.

Det lukkede landskab

Det lukkede landskab på Varde Øvelsesplads (Figur 6-4) består især af plantede bevoksninger af eg og nåletræer. Desuden findes tæt tilgroede arealer med bjerg-fyr i den vestlige del af terrænet. Mange steder er der et islæt af selvsåede træer i bevoksningerne. Dele af de plantede skove udgøres reelt af en overgangstype

mellem et lukket og et halvåbent landskab. Det lukkede landskab er under forandring som en følge af implementeringen af naturnær skovdrift. Tæt løvskov og tæt nåleskov forekommer som arealudviklingstyper. Også det lukkede landskab har en vigtig funktion i forbindelse med militære øvelser. Landskabstypen vurderes i 2017 at udgøre ca. 38 ha.

Figur 6-4: lukket landskab ved Barbara Hule Bæk. Set mod syd; i baggrunden Barbara Plantage. Træbevoksningen udgøres på dette sted især af eg, dun-birk og rød-el.

7. AKTIVITETER

Dette kapitel anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den konkrete, praktiske realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der er beskrevet i Bilag 9.2. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, eventuelt med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittet kan omsættes direkte i arbejdsbeskrivelser.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit. En del af aktiviteterne knyttes til en række modeller, der er nærmere beskrevet i Bilag 9.2. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse. Modellerne skal sikre opfyldelse af målsætningerne på længere sigt og bygger i vid udstrækning på rammer og vilkår fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle bestemmelser for arealdrift og -pleje (FBE, 2011).

For hver aktivitetsgruppe opstilles en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: målsætning, id, lokalitet, afdeling, areal, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelser.

Målsætningskolonnen beskriver hvilken målsætnings-type (militær, natur eller publikum), der udgør grundlaget for aktiviteten. Id-nummeret fremgår også af aktivitetskortet og kobler kort og tabel sammen. Arealet angiver den omtrentlige størrelse i hektar (hvis ikke andet er angivet). Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

7.1 Rydning

Gennemføres efter model 1.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	1-1	Hedeområde i den centrale, nordlige del.	2	a	8	2019	Delvis rydning Der skal foretages delvis rydning af vedplanter, sådan at spredte grupper af krat bibeholdes. Rydningen foretages for at fastholde området som halvåbent landskab af hensyn til de militære brugeres øvelsesmæssige behov.
Militær/natur	1-2	Mindre hedeareal mod nord-øst i terrænet.	2	a	0,5	2019	Delvis rydning Der skal foretages delvis rydning af vedplanter, sådan at højst enkelte spredte grupper af krat bibeholdes i et halvåbent landskab af hensyn til de militære brugeres øvelsesmæssige behov.
Militær/natur	1-3	Hedeareal ved fortidsminde i nordvest.	2	a	1,9	2020	Delvis rydning Ryddes for bjerg-fyr sådan at terrænet bevares som halvåben landskab. Ryddes uden kørsel med maskiner grundet fortidsminde. Slots- og Kulturstyrelsen skal kontaktes inden rydning.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	1-4	Terrænets mo-searealer, jf. aktivitetskort.	2	c	Ca. 4	2019 og derefter løbende.	Hel rydning Rydning med 5-6 års mellemrum for at sikre områdernes karakter af overvejende åbent landskab samt sikring af de lysåbne naturtyper. For at undgå opkørsel af de våde naturtyper foretages rydningen bedst i perioder med frost.
Natur	1-5	I terrænets centrale del.	1	a	Ca. 1,5	2020	Hel rydning Der foretages i dialog med de militære brugere om rydning som klargøring af terrænet til faste kampstillinger til Hærens sergentskole.
Militær	1-6	I terrænets vestlige og østlige del.	1 og 2	a	Ca. 3	2020	Hel rydning Der foretages i dialog med de militære brugere om rydning som klargøring af terrænet til faste kampstillinger til Hærens basisuddannelse.
Militær	1-7	Ådal Plantage alternativt Barbara Plantage alternativt langs Natovej.	1 og 2	c,f,g,d	1-2	2020	Delvis rydning. Klargøring af terræn til etablering af feltforhindringsbane i dialog med de militære brugere. Det skal inden rydningen afklares hvilken/hvilke af de tre områder de ønsker at etablere banen på.
Militær	1-8	Terrænet omkring KMP lejren.	2	a	Ca. 1	2019 og her efter hvert 5 år.	Hel rydning Terrænet omkring komandopost-lejren holdes hel åbent efter ønske fra de militære brugere. Omfang af rydning aftales løbende.
Militær	1-9	Ved nærkampsby ved Natovej	2	a	Ca. 1	2019	Hel rydning Hel rydning som klargøring af terræn for etablering af friluftsauditorium. Placering og omfang aftales med de militære brugere. Aktiviteten udføres forud for fladeafretning, aktivitets-Id 8-1. Overgår derefter til IPA.
Militær	1-10	Terrænets vestlige del	1	a		2020	Delvis rydning Terrænet mellem de to bevoksningsbælter af bjerg-fyr skal holdes åbent af hensyn til militærets uddannelsesmæssige behov. Behovet for rydning aftales med de militære brugere.
Militær	1-11 Ej på kort	Terrænets vestlige del	1	a		2020	Delvis rydning langs sport Tværesporene mellem de to bevoksningsbælter af bjerg-fyr ønskes vedligeholdet efter ønske fra de militære brugere. Behovet for rydning aftales med de militære brugere. Overgår til IPA.
Militær	1-12	Terrænets centrale, sydlige del	2	a, c		2019	Vedligehold af spor Gamle panserspor vedligeholdes ved hel rydning af opvækst og delvis rydning af indragende grene af hensyn til de militære brugere. Overgår til IPA.

7.2 Slåning

Gennemføres efter model 2 og 3.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	2-1	Alle terrænets åbne hedearealer.	1 og 2	a	Ca. 150	2018 og herefter løbende i planperioden.	Hedepleje Slåning. Sker i turnus med afbrænding, Id 3-1, således at alle terrænets åbne hedearealer plejes en gang i planperioden. Plantematerialet fjernes for at sikre at næringsstoffer fjernes fra naturområdet.
Natur	2-2	Sletteareal med overdrevskarakter mod syd i terrænet og hedeareal med engkarakter mod nordøst i terrænet.	Hhv. 1 og 2	g og k	1,5	2018 og derefter årligt i planperioden.	Slåning med opsamling Årligt høslæt, der af hensyn til dyrelivet foretages efter 15. juli. Afslået plantematerialet fjernes for at sikre at næringsstoffer fjernes fra naturområdet.

7.3 Afbrænding

Gennemføres efter model 4.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	3-1	Alle terrænets åbne hedearealer.	1 og 2	a	Ca. 100	2018 og herefter løbende i planperioden.	Afbrænding Afbrænding af hede for at forynge hedelyng og bekæmpe opvækst af bjergfyr. Plejen er en videreførelse af den eksisterende pleje og sker i turnus med slåning Id 2-1, således at alle terrænets åbne hedearealer plejes minimum én gang i planperioden. Afbrænding foretages på mindre flader (5-8 ha) og i mosaik, så ikke store sammenhængende flader afbrændes. Der skal afbrændes i modvind for at sikre, at vedplanter bekæmpes ved plejen.

7.4 Beplantningspleje

Gennemføres efter model 5, 6 og 7.

Nordlig halvdel af Ådal Plantage samt et nordligt afsnit af Barbara Plantage overgår til Skovudviklingstype 94, urørt skov, jf. skovudviklingstypekort.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivetsbeskrivelse
Militær/natur	4-1 På SUT-kort.	Vestlige, centrale del af terrænet, jf. skovudviklingstypekort.	1 og 2	a		Senest 2019	Etablering af beplantning. Etablering af hegn, trægrupper eller skovbevoksning indenfor et afgrænset delareal. Selvsåede træer indgår. Områderne skal udpeges med de militære brugere og skal ud fra dette afmærkes, så de ikke slås /afbrændes via aktivets-ld 2-1 og 3-1. Det kan være nødvendigt med kulturhegn på mindre dele af områder for at sikre hurtig udvikling af de øvelsesmæssigt ønskede kulisser. Skovudviklingstype 23, eg med skov-fyr og lærk forberedes. Sitka-gran ryddes.
Natur	4-2 På SUT-kort.	Ådal Plantage, sydlige halvdel, jf. skovudviklingstypekort.	1	d, e	5	2020	Konvertering. Der konverteres ved rydning af sitka-gran som forberedelse af skovudviklingstype 23, eg med skov-fyr og lærk.
Natur	4-3 På SUT-kort.	Barbara Plantage, sydlige del, jf. skovudviklingstypekort.	2	e	8-10	2020	Konvertering. Der konverteres ved rydning af sitka-gran i de dele, hvor det endnu ikke er sket, som forberedelse af Skovudviklingstype 23, eg med skov-fyr og lærk.
Natur	4-4 På SUT-kort.	Mod nord i terrænet. Skovstrækningen langs Natovej, jf. skovudviklingstypekort.	2	b	ca. 12	2019	Konvertering. Der konverteres ved rydning af resterende bjerg-fyr, som forberedelse af Skovudviklingstype 23, eg med skov-fyr og lærk.
Militær	4-5	Mod vest i terrænet.	1	b	ca. 8	Løbende	Naturlig tilgroning og indplantning Tidligere bevoksning af Skovudviklingstype 23 overlades til naturlig tilgroning med holmevis indplantning af skov-fyr og rød-gran for at imødekomme ønske fra de militære brugere om en bevoksning med helårdsække.

7.5 Hydrologi

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivetsbeskrivelse
Natur	5-1	Mod øst i terrænet. Vandhuller nr. 1 og 2.	2	a	0,03	2019	Bredpleje Træer og buske langs bredderne af vandhullerne optrækkes med traktorspil for at sikre, at vandhulsbredderne fremadrettet er lysåbne. Lysåbne bredder er væsentligt for udvikling af paddeyngel i vandhullerne, da det kræver, at solen kan opvarme vandet i bredzonen. Optrækning foretages i perioden september-oktober af hensyn til dyrelivet.

7.6 Bekæmpelse af invasive plantearter og problemarter

Gennemføres efter model 10.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	6-1 Ej på kort	Overalt på terrænet.	1 og 2			Løbende i planperioden	Kæmpe-bjørneklo Bekæmpes ved erkendelse af forekomst ved rodstikning og/eller skærmkapning.
Natur	6-2, Ej på kort	Overalt på terrænet.	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af bjerg-fyr Bekæmpes i forbindelse med øvrige plejeaktiviteter (se aktivitets-Id 2-1, 3-1).
Natur	6-3 Ej på kort	Overalt på terrænet, primært mod nordøst.	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af klit-fyr Bekæmpes i forbindelse med øvrige plejeaktiviteter (se aktivitets-Id 2-1, 3-1).
Natur	6-4 Ej på kort	Overalt på terrænet.	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af sitka-gran Bekæmpes i forbindelse med øvrige plejeaktiviteter (se aktivitets-Id 2-1, 3-1).
Natur	6-5 Ej på kort	Overalt på terrænet.	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af glansbladet hæg Bekæmpes i forbindelse med øvrige plejeaktiviteter (se aktivitets-Id 2-1, 3-1).
Natur	6-6 Ej på kort	Overalt på terrænet.	1 og 2			2019 og i en 4-5 årig periode.	Bekæmpelse af rynket rose Bl.a. nær flugtskydningsbanen. Bekæmpes ved brug af eksempelvis "hyben-rotor", der beskadiger rhizomerne i en sådan grad, at planterne svækkes væsentligt. Forventes udryddet efter 4-5 år.
Natur	6-7 Ej på kort	Terrænets nordvestlige del.	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af sildig gyldenris Slåning minimum 3 gange i perioden juni til august for at svække planten, der spredes langt overvejende ved rodkud.
Natur	6-8 Ej på kort	Barbera Hule Bæk	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af manglebladet lupin Slåning 2 gange i juni-juli. Det er vigtigt, at sikre en indsats så lupinen ikke sætter frø.
Natur	6-9 Ej på kort	Det gamle grusgravsterræn.	1 og 2			Løbende i planperioden	Bekæmpelse af gyvel Årlig slåning i juni-juli eller nedskæring i maj-juli. Det er vigtigt at sikre en indsats, så gyvel ikke sætter frø.

7.7 Ikke modelbeskrevne aktiviteter

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær	7-1 Ej på kort	Ved nærkampsby ved Natovej.	2	b	Ca. 1	2019	Fladeafretning Der foretages fladeafretning som klargøring af terræn for etablering af friluftsauditorium. Placering og omfang aftales med de militære brugere. Aktiviteten udføres som en del af hel rydning, aktivitets-Id 1-8.
Militær	7-2 Ej på kort	Hele terrænet	1 og 2				Etablering af gennemgående vej Oprationelt ønske om etablering af gennemgående vej Projektering og etablering varetages ikke af drifts- og plejeplanen.
Natur	7-3 Ej på kort	Hele terrænet	1 og 2			2024	Midtvejsevaluering Evaluering af status for drifts- og plejeplanens aktiviteter

8. REFERENCER

EU (1992): Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter

EU (2000): Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger

FBE (2011): FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBEST 610-6 med underbilag. Tilgængelig på www.forsvaret.dk

FBE (2013): Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på Forsvarets arealer. Forsvaret.

Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste (2012): Tillæg til drifts- og plejeplan for Varde Øvelsesplads. Implementering af Natura 2000 m.v. 2012-2018.

Forsvarsministeriet (2002): Bekendtgørelse nr. 64 af 30. januar 2002 om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder

Forsvarsministeriet (2012): Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

Forsvarsministeriet (2016): Forsvarsministeriets miljø- og energistrategi 2016-2020. Tilgængelig på www.forsvaret.dk

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Bangsgaard & Paludan (2016): Analyse af tre løsningsmuligheder ved reetablering af dæmning ved Barbara Sø på Varde Øvelsesplads, Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

Miljø- og Fødevareministeriet (2017): Bekendtgørelse af lov om miljømål m.v. for internationale naturbeskyttelsesområder (Miljømålsloven)

Miljø- og Fødevareministeriet (2015): Bekendtgørelse 1732 af 21. dec. 2015 om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner.

Naturstyrelsen (2014): Natura 2000 basisanalyse 2016-2021. Rev. udg. Vadehavet - Alslev Ådal. Natura 2000-område nr. 89. Habitatområde H239.

Naturstyrelsen (2016a): Natura 2000-plan 2016-2021. Vadehavet - Alslev Ådal. Natura 2000-område nr. 89. Habitatområde H239.

Naturstyrelsen (2016b): Bekendtgørelse 867 af 27. juni 2016 om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.

Skov- og Naturstyrelsen (1993): Vejledning om naturbeskyttelsesloven. Med efterfølgende ændringer. Miljøministeriet

Skov- og Naturstyrelsen, Hærens Operative Kommando og Dronningens Artilleriregiment (2003): Varde Øvelsesplads - Drifts- og Plejeplan 2003-2018.

Søgaard, B., & Asferg, T. (2007): Håndbog om dyrearter. Faglig rapport fra DMU nr. 635. Århus Universitet: Danmarks Miljøundersøgelser.

Varde Kommune 2017: Varde Kommunes Naturkvalitetsplan <http://www.vardekommune.dk/kommuneplan-2017>

9. BILAG

9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner og arealer, hvorpå der eksempelvis er anlagt flyvestationer, er erhvervet over en hundrede år lang periode. En stor del udgøres af arealer, der tidligere har tjent land- og skovbrugsmæssige formål. I takt med at jordbrugsdriften er ophørt eller ekstensiveret, er der på mange arealer blevet plads til den natur, der ellers er trængt i det omgivende intensivt udnyttede danske landskab. Ca. halvdelen af Forsvarsministeriets samlede areal er udpeget som Natura 2000 område, og ca. halvdelen heraf udgør naturtyper, der er udpegningsgrundlag for områderne. 2/3 af de udpegede naturtyper er i høj eller god naturtilstand. Ligeledes huser Forsvarsministeriets arealer et bredt udsnit af internationalt prioriterede og beskyttelseskrævende arter, herunder ikke mindst fuglearter, der er tilknyttet næringsfattige, våde og lysåbne naturtyper. Til dette kommer en række dansk beskyttede naturtyper, f.eks. næsten 1.000 søer samt moser, heder, overdrev mv. I alt ca. 15.000 ha er således registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Der findes herudover 147 km beskyttede vandløb. Endelig rummer Forsvarsministeriets arealer værdifulde og typiske danske natur- og kulturlandskaber med et bredt og stabilt indhold af karakteristiske og ikke beskyttelseskrævende arter. Med indholdet af landskaber, naturtyper og arter og med mulighed for at give råderum for dynamik og processer er Forsvarsministeriets arealer et meget væsentligt bidrag til at bevare og udvikle biodiversiteten i Danmark og Europa. Til dette kommer, at Forsvarsministeriets arealer har et betydeligt potentiale for at demonstrere bæredygtig forvaltning af biodiversitet samt for oplevelsesmuligheder for befolkningen.

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi fra 2012-15 lægger vægt på, at der opretholdes en naturtilstand på Forsvarsministeriets arealer, der skaber de bedste betin-

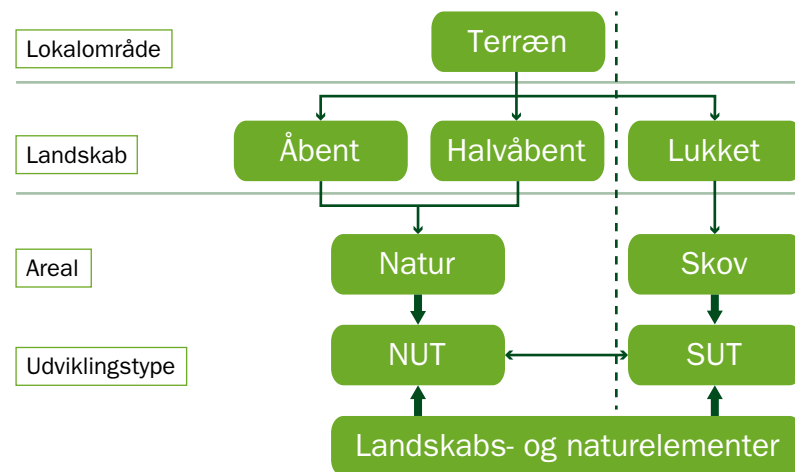
gelser for bevarelsen af den naturlige flora og fauna. Det væsentligste virkemiddel hertil er at fortsætte ekstensiveringsprocessen, således at der i planlægningen - sammen med hensynet til udvikling af områdernes funktionelitet som uddannelsessteder - indlægges et overordnet hensyn til biodiversiteten med tilhørende dynamik og naturlige processer. Dette kræver en holistisk tilgang til arealforvaltningen, således at den klassiske sondring mellem skov-, landbrugs- og naturarealer afløses af en opfattelse, der på lang sigt udvikler landskab og natur i en integreret form på hele terrænet og ligeledes afstemt med landskaber og naturtyper i lokalområdet. Et redskab hertil er at opstille og beskrive den langsigtede landskabs- og naturudvikling i form af visioner for udviklingen på de enkelte delarealer. Hermed sikres en fælles referenceramme for de arealforvaltnings- og planlægningsmæssige tiltag.

De større militære områder udgør arealmæssigt en væsentlig del af konkrete lokalområder i Danmark, hvor de ligger ruralt og med en klar underrepræsentation af vej-anlæg og bebyggelse. De større områder repræsenterer ofte flere landskabstyper. Karakteristisk for mange er kyst-, klit- og hedelandskaber, ikke mindst skydeområderne, hvor de åbne landskaber bruges som nedslags- og målområder. En meget stor del udgøres af egentlige kulturlandskaber, særligt åbne områder, der er udviklet igennem agerbrug og skovdrift, hvoraf store dele er skabt igennem målrettet klitplantning eller egentlige skovbrugsformål, men hvor der også er væsentlige militære interesser, f.eks. i form af uddannelse i kamp i lukket terræn. En række arealer, særligt øvelsesarealerne, er præget af landskaber, der kan karakteriseres som "halvåbne", dvs. åbne arealer med spredt og ofte gruppevis bevoksning. Denne struktur er i mange tilfælde et produkt af en målsætning om at kunne tilrettelægge øvelser, så der skabes mulighed for kombineret skjul og

fremrykning i samme område. Det halvåbne landskab er ligeledes et resultat af et åbent landskab, der er under naturlig tilgroning. De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder.

Det er på dette grundlag hensigtsmæssigt at udvikle tre typer af landskaber: Det åbne, det halvåbne (kratlandskab) og det lukkede (skovbevokset) - styret overordnet af en række vektorer, hvoraf de militære målsætninger og hensynet til naturbeskyttelse vægtes højest, og hvor publikumshensyn inddrages i størst muligt omfang. Med denne grundstruktur kan udviklingen af det enkelte areal systematiseres i arealudviklingstyper, der for de åbne og halvåbne områder betegnes naturudviklingstyper og for de lukkede (skovbevoksede) områder betegnes skovudviklingstyper. Opdelingen bygger ikke på en fordring om, at "natur" og "skov" ansues adskilt, men på at der i dansk skovbrug de sidste 10 år er udviklet et koncept for skovudviklingstyper, som er institutionaliseret og bredt anerkendt. Beskrivelsen af naturudviklingstyper

skal ses som en parallel hertil dækkende ikke-bevoksede og delvist bevoksede områder, således at ethvert areal som udgangspunkt pålægges en arealudviklingstype. Skovudviklingstyper vil typisk dække skovbevoksede arealer, mens naturudviklingstyper vil dække øvrige arealer (undtaget bebyggede områder, baneanlæg, veje etc.), hvoraf en stor del er pålagt administrative reguleringer efter naturbeskyttelses- og miljømålslovgivningen, mens visse arealer er ubeskyttede. Der er høj grad af interaktion imellem typerne. Grundlæggende er mange såvel bruger- som naturbeskyttelsesinteresser tilknyttet overgangszonen fra et areal til et andet, og ud fra visionen om en integreret og holistisk arealforvaltning skal skovudviklingstyperne og naturudviklingstyperne ses i meget tæt sammenhæng. Den eneste årsag til, at der her sondres er, at skovudviklingstyperne er et defineret og anerkendt koncept til udvikling af naturindhold på skovbevoksede områder, hvorimod naturudviklingstypebegrebet først for nyligt er formuleret.

Figur 9-1: Diagram over flowet fra landskab over areal til arealudviklingstype. Den lodrette stiplede linje indikerer den administrative opdeling i planlægning for skov (skovudviklingstyper) og natur (naturudviklingstyper), men samtidig at skov og natur ud fra en biodiversitetssynsvinkel ikke kan adskilles. Den vandrette pil nederst tilkendegiver muligheden for, at der med naturudviklingstyper på sigt kan udvikles arealer og landskaber, der er lukkede, og tilsvarende at der med skovudviklingstyper kan udvikles halvåbne arealer og landskaber. Landskabs- og naturelementer er mindre enheder, men fortsat vigtige for den samlede funktionalitet.

Strukturen i form af landskabstyper og natur- og skovudviklingstyperne er skitseret på Figur 9-1, hvor det fremgår, at arealudviklingstyperne kan henføres til enten

et åbent eller et halvåbent landskab. Med dette kan der foretages en systematisering, idet det åbne og halvåbne landskab grundlæggende kan defineres og derefter

parres med de forskellige naturudviklingstyper, mens skovudviklingstyperne vil høre sammen med det lukkede landskab.

9.1.1 Landskabstyper

De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder. Mindre arealer, der er bevokset med træer, f.eks. hegn, krat og remiser, er at opfatte som landskabs- og naturelementer. Det samme gælder søer og vandløb.

Landskabstyper skal have en sammenhængskraft og en vis individuel størrelse. Samtidig bør de ud fra en naturmæssig vurdering planlægges, så de giver harmoni, det vil sige, at den halvåbne type sikrer overgangen fra åben til lukket, selvom der kan være militære brugsformål, der tilsiger en mere brat overgang fra tæt bevoksning (skjul) til helt åbent areal (ildterræn).

Landskabstyper skal ydermere ses i en topografisk kontekst. Topografien skaber i sig selv et landskab, og bevoksningsgraden skal afstemmes med topografiske forhold, herunder såvel æstetik, udsigtsforhold, kystnærhed mv. som militære fordringer i forhold til dækning og udsyn, hvor topografien i sig selv er en afgørende faktor.

Et vigtigt forhold er landskabstypernes funktionalitet i forhold til opretholdelse og styrkelse af biodiversitet. I

højt naturindhold i form af stabile naturtyper og levesteder som på landskabets strukturelle sammenhængskraft, der skal sikre plante- og dyresamfundenes naturlige spredning og genetiske udveksling.

Åbent landskab

Et yderpunkt i forhold til bevoksningsgrad er landskabet helt uden træbevoksning. Dette er kendetegnende for en stor del af de landskaber og naturtyper, der findes på Forsvarsministeriets arealer, f.eks. de store klit- og hedeområder på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn og eng- og strandengsarealer på en række kystnære skydeområder. Naturmålsætningen for disse arealer vil som udgangspunkt være at sikre det helt åbne landskab, men de militære interesser kan fordre en vis grad af f.eks. gruppevis bevoksning. Den naturlige udvikling er, at sådanne områder på sigt gror til, og der vil kræves en konstant plejeindsats for at hindre denne naturlige proces. De relevante behandlingsmodeller vil typisk være rydning, slåning, afbrænding eller afgræsning, hvormed man vil kunne bevare det åbne landskab.

En variation af det åbne landskab er landskabet med enkeltstående træer eller enkelte indslag af grupper af træer, f.eks. en lille lund, et krat eller et levende hegn. Sådanne strukturer medfører ikke en grad af halvåbenhed, men skal ses som naturelementer i det åbne landskab.

Halvåbent landskab

Det halvåbne landskab kan have en karakter af jævnt spredt bevoksning – typisk i tilfælde, hvor der sker en naturlig indvandring af træer gennem frøspredning. Tætheden af træer vil her typisk være størst tæt på frøkilden. Den spredte bevoksning kan også opstå ved bevidst pleje, så der ved rydning og slåning efterlades enkelttræer med en nogenlunde konstant afstand. Gra-

den af åbenhed kan f.eks. angives ved en bevoksningskvotient.

Mere typisk er det dog, at det halvåbne landskab har en gruppevis bevoksning af træer, enten som produkt af, at klynger af træer udvikler sig i læ af hinanden, eller i kraft af topografi og små variationer i jordbunds- og hydrologi-forhold. Den gruppevise struktur kan skabes aktivt ved

jordbearbejdning og plantning og i er mange tilfælde en ideel struktur i forhold til militære øvelsesaktiviteter.

Det åbne og det halvåbne landskab udvikles gennem etablering af naturudviklingstyperne, se i afsnit 9.1.2.

Lukket landskab

Det lukkede landskab er i denne sammenhæng synonym med skov, men der findes mange skovstrukturer og grader af lukkethed. Også skoven kan være jævnt eller gruppevis bevokset, og lukketheden skal ses vertikalt, hvor et tætsluttende kronedække giver en åben og artsfattig karakter i skovbunden, mens stort lysindfald vil sikre et mere udbredt bunddække og et lukket skovbunds billede.

Blandt de egentlige skovudviklingstyper vil græsnings-skoven være åben. Det samme gælder skovengen,

som rettelig er en naturudviklingstype, snarere end en skovudviklingstype, men som traditionelt medregnes til skovudviklingstyperne.

Skovudviklingstyperne er strukturmæssigt meget varierede, og der vil i de fleste kunne findes delarealer, der har en meget lukket karakter. Det vil dog oftest være typer med lystræarter som hovedtræart, der giver den tætteste underskov, f.eks. egedominerede skove. Den urørte skov vil også skabe en tæt underskov og et kaotisk skovbillede. Det lukkede landskab udvikles gennem etablering af skovudviklingstyperne, se afsnit 9.1.3.

9.1.2 Naturudviklingstyper

På Forsvarsministeriets arealer udgør hede, overdrev, eng, mose og slette tilsammen en meget stor del af det samlede areal. Der er på dette grundlag foretaget en systematisering, der har resulteret i syv naturudviklings-

typer: "Kysthede", "Indlandshede", "Overdrev", "Eng", "Mose", "Strand" og "Slette".

9.1.3 Skovudviklingstyper

Skovudviklingstyper beskriver på grundlag af kortlæg-

ning af dyrkningsvilkår på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på lang sigt og er således Forsvarsministeriets redskab til at gennemføre den skovpolitik, der er fastlagt. Skovudviklingstypen omfatter desuden en vurdering af muligheden for produktion samt en beskrivelse af de naturmæssige, kulturhistoriske og rekreative udviklingsmål for skovtypen. Skovens biologiske diversitet med fokus på at fremme den lysåbne skov og med løbende konvertering til løvskov prioriteres højt.

9.2 Modeller

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal og i øvrigt fra terræn til terræn. Det er derfor hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "modeller". Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Det er i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt - i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Forsvarsministeriet har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje, formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelsernes forskrifter er overført til modellerne og ligeledes til de generelle regelsæt, der er opstillet for Varde Øvelsesplads. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestemmelser:

- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drifts- og plejeplaner..
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt bevoksede arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarets arealer.

En beskrivelse af de modeller, der tages i anvendelse på Varde Øvelsesplads, er gennemgået detaljeret nedenfor. Det drejer sig om modeller, der beskriver rydninger og slåninger af lysåben natur, kultivering, pleje af bevoksninger, hydrologi, bekæmpelse af invasive plantearter, hensyn til publikum og hensyn til særligt beskyttelseskrævende dyrearter. Beskrivelsen af modellerne foretages på et overordnet niveau. Den konkrete lokale anvendelse af modellerne på Varde Øvelsesplads er beskrevet i kapitel 7.

En række aktiviteter kan kræve myndighedstilladelse forud for gennemførelse. Hovedreglen er, at ethvert tiltag, der ikke regelmæssigt og igennem en årrække lovligt har været gennemført på et areal, kræver enten anmeldelse til eller tilladelse hos myndighederne. Emnet er uddybet under beskrivelsen af de enkelte aktivitetsmodeller.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst mindre end ca. 10 cm (diameter). Særligt slette, græsland og mose og mange landskabselementer som f.eks. fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan

muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning eller –brænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt.

Som hovedregel gælder for alle ubefæstede arealer i landzone en rydningspligt (undtaget blandt andet fredskovspligtige arealer), der omfatter både traditionelle landbrugsarealer samt halvkulturarealer som f.eks. eng og hede (Bekendtgørelse nr. 460 af 13. juni 2005). På disse arealer må der ikke forekomme opvækst af træer og buske ældre end 5 år regnet fra 2004. Lavtvoksende dværgbuske på hedearealer (f.eks. hedelyng og revling) betragtes ikke som opvækst.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Ekstensiv slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandeng samt brandbælter, hvor eventuel

træagtig opvækst er mindre end ca. 1 cm (diameter).

Slåning gør i en række tilfælde øvelsesaktiviteter lettere at gennemføre og kan endvidere anvendes som forberedelse til afbrænding og lette styringen heraf.

Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor slåede og ikke-slåede arealer indgår. Slåningerne kan

f.eks. ske i mindre områder på 50 x 100 meter. Risikoen for at dræbe vildt skal minimeres, f.eks. ved forudgående bortskræmning eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås cirkulært fra markcentrum mod kanten. Afslået lyng skal fjernes fra arealerne og det tilstræbes ligeledes, at afslået græs bortskaffes. En variant af slåning er høslæt, hvor afslået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel, afhængig af kvalitet og efterspørgsel.

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hyppigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer, der er den væsentligste trussel mod hedens eksistens.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15/7 – 15/4. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning dog gennemføres hele året. For lyngarealer er det bedste tidspunkt i februar og marts måned. Andre tidspunkter for slåning kan der være aktuelle i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart kræve dispensation i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Opsamling af afslået materiale

Opsamling af afslået materiale gennemføres for at fjerne flest mulige næringsstoffer. På den måde bidrager det på næringsfattige naturtyper til opretholdelse af de ønskede vækstbetingelser.

Opsamling af afslået materiale kan gennemføres både på arealer, hvor der er foretaget slåning og på arealer, hvor der foretages slåning/knusning. Opsamling udføres så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet.

Afvigelser må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet. Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder der anvendes er afhængig af terræn, type af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder.

Model 4. Afbrænding

Afbrænding er den foretrukne plejemetode på hedearealer, men kan også anvendes på græslandsarealer, hvor afgræsning og slåning ikke kan foretages rationelt. Afbrænding skal foregå i så små og mosaiske enheder som praktisk muligt og bedst i rotation, hvor det enkelte areal ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. I medvindsafbrænding vil større buske og træer overleve, mens modvindsafbrænding vil kunne fjerne mere omfattende busk- og træbevoksning. Eventuel bevoksning af spredte ener beskyttes under afbrænding. Afbrænding må udføres i perioden 1/9 til 31/3.

Førstegangsafbrændinger er at betragte som dispensationskrævende foranstaltninger i relation til naturbeskyttelsesloven. Hvor større afbrændinger hidtil har fundet sted med en vis regelmæssighed kan afbrændingerne dog opfattes som en ikke-dispensationskrævende fortsættelse af hidtidig drift.

Model 5. Beplantningspleje

Levende hegn og beplantninger skal løbende plejes, så de bevares lysåbne med mulighed for udvikling af dækningsgivende buske og en rig bundflora. I levende hegn, krat og beplantninger skal gamle og døende træer bevares. Fremtidens gamle træer skal udvikles gennem en målrettet hugst, der skaber plads til udvikling af kroner og rodnet på udvalgte træer/grupper af træer.

Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede døde træer efterlades. Hule træer, nedfaldne grene og kvasbunker fjernes ikke, og i områder uden tilstrækkelig forekomst af dødt ved gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved. Mangel på rede-, raste- og opholdssteder bør på kort sigt aktiv afhjælpes gennem opsætning af redekasser

eller til eksempelvis småfugle, ugler, tårnfalk og flagermus.

Nye beplantninger må som udgangspunkt alene etableres på arealer, der ikke er beskyttet efter naturbeskyttelsesloven. Ved etablering må alene anvendes hjemmehørende, lokalitetstilpassede træer og buske. Langs levende hegn og beplantninger skal der findes/ anlægges en udyrket fodpose af græs og urter.

Model 6. Skovudviklingstype 23: Eg med skovfyr og lærk

Beskrivelse: Skovudviklingstypen indeholder et varieret skovbillede med rupper eller større flader af eg kombineret med nåltræer i forskellige aldre og med en veludviklet underetage af diverse buskarter. Træarts-sammensætningen anses for velegnet under de særligt udfordrende jordbundsforhold med lav vand- og næringsstofforsyning samt forekomst af rodhæmmende allag (lokalitetstype 11m). Skovudviklingstypen hører typisk til på de sandede dele af bakkeøerne, de sandede dele af morænelandskabet i Djursland, Himmerland og Vendsyssel samt på mere beskyttede klitlokaliteter. Den vil forekomme på magre jorde med lav næringsstofforsyning og lav vandholdende evne. Skovudviklingstypen kan sandsynligvis forbedre jordbundstilstanden på jorde med tykke morlag og kraftig podsoldannelse eventuelt med cementeret allag.

Militære udviklingsmål: Typen rummer gode muligheder for skjul og sløring også i vinterhalvåret.

Biologiske udviklingsmål: Skovudviklingstypen har en dominans af hjemmehørende lystræarter, hvilket på den magre til mellemgode jordbund giver mulighed for florarepræsentanter for både mor, let muld, egekrat og gammel nåleskov. Lystræerne giver mulighed for udvikling af en underskov af buskarter (tørst, røn, asp m.fl.). Både til skovfyr og eg er der tilknyttet mange arter.

Rekreative udviklingsmål: Skovudviklingstypen eg med skovfyr og lærk er lysåben. Den indeholder træarter i forskellige aldre, buske, vilde blomster, svampe samt et rigt og varieret dyreliv. Med sin blanding af løvtræer og

nåletræer vil der på alle tider af året være muligheder for rige naturoplevelser.

Model 7. Skovudviklingstype 94: Urørt skov

Beskrivelse: Forsvaret definerer urørt skov som skovområder, der friholdes for drifts- og plejemæssige aktiviteter fra et nærmere angivet tidspunkt. Et væsentligt argument for at udlægge urørt skov er at skabe gode og realistiske rammer for den militære uddannelse. Det betyder, at øvelsesaktiviteter uhindret kan finde sted, ligesom der fremover gennemføres de indgreb i de urørte skovområder der er nødvendige for at skovområderne kan udvikles til Forsvarets brug. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslignende præg med en strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt, i den udstrækning, den har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage til mangfoldigheden af strukturer. Der findes ingen urskove i Danmark – forstået som skove, der aldrig har været underlagt menneskets indgreb. Der er dog nogle få eksempler på skove, der har været urørte i en længere periode. I princippet kan enhver skov – kulturskov eller naturskov – lægges ud som urørt. Derfor findes der også en lang række tidligere drevne skove, som har været udlagt til urørt skov i en kortere årrække. Ved udlægning af arealer til urørt skov foretrækkes arealer med i forvejen store naturudviklingsmål fortrinsvis løvskovsarealer med lang kontinuitet, gamle bevoksninger af hjemmehørende træarter og arealer med naturlig hydrologi i en større sammenhængende arealstruktur, der gerne har fysisk sammenhæng med eksisterende naturområder. Bræmmer langs vådområder (søer og vandløb) udlægges generelt til urørt skov. I tilfælde af at der kun findes begrænsede arealer af den pågældende bevoksningstype kan anvendes andre udlægningskriterier, hvilket i særdeleshed gør sig gældende på flere jyske terræner med betydelig nåletræsdominans.

Militære udviklingsmål: Den urørte skov giver et kaotisk og til tider jungleagtigt skovbillede, der vil give naturlige skjule- og sløringsmuligheder kombineret med udfordringer ved bevægelse og fremrykning.

Biologiske udviklingsmål: Skovudviklingstypen giver de økologiske processer i skovøkosystemet fri. Således skabes der med tiden en række af de habitater, der er under pres i de dyrkede skove. Herved får de urørte skove en stor betydning for sikring af biodiversitet. Med tiden vil der opbygges et højt niveau af dødt ved (stående og liggende) med potentiale for såvel hulrugende dyr som for insekter og svampe. Udvikling af urørt skov på lysåbne skovtyper kan medføre dårligere vilkår for bundvegetationen, hvilket må afvejes i forbindelse med planlægningen.

Rekreative udviklingsmål: Skovudviklingstypen får med tiden et "rodet", urskovslignende præg og bidrager således afgørende til naturformidling i et ellers velordnet og styret kulturlandskab. Den giver mulighed for at opleve en række sjældne dyr og planter.

Model 8. Habitattrægrupper og habitattræer - biodiversitet i veterantræer og dødt ved

Omkring en tredjedel af skovenes flercellede organismer er tilknyttet veterantræer og dødt ved, der huser helt særlige samfund af svampe, insekter, fugle, flagermus, laver og mosser. Urørte løvskove rummer 75 – 150 m³ dødt ved/ha, men gennemsnittet i de danske skove er < 5 m³/ha. Skovdriften i Forsvarets skove skal sikre eksistensen af store og gamle veterantræer. Eksisterende dødt ved efterlades til naturligt henfald og i skovområder, hvor dødt ved ikke forekommer i tilstrækkelig mængde gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved. Veterantræer såvel som dødt ved sikres ved hjælp af udlægning af urørt skov og udlægning af habitattrægrupper og -træer i øvrige skovtyper, samt ved aktivt at skabe dødt ved.

Habitattrægrupper:

Udlægning af såkaldt habitattrægrupper er et redskab til aktivt at sikre en hensigtsmæssig kombination af naturbeskyttelse og skovdrift. De gamle, henfaldende og døde træer styrker biodiversitet, og i kraft af den gruppevis placering gøres tiltaget så rationelt som muligt i forhold til produktion. Habitattrægrupper udlægges og etableres efter følgende anvisning:

- Omfang og placering af habitattrægrupper varierer fra terræn til terræn, men udlægningen skal svare til følgende minimum: For hver ca. 3 ha løv-/nåletræsbevoksning udvælges én habitattrægruppe på min. 0,2 ha.
- Habitattrægrupper udvælges i alle skovudviklingstyper med undtagelse af skovaturudviklingstype 94: Urørt skov.
- Markante arealer med naturlig fysisk afgrænsning foretrækkes. Habitattrægrupper afmærkes på grundkortet. Af sikkerhedshensyn placeres habitattrægrupper ikke i umiddelbar nærhed af offentlige veje, men gerne i visuel afstand til fremme af oplevelsesværdi.
- I nåletræsbevoksninger inddrages om muligt forekommende løvtræer i habitattrægrupper eksempelvis i forbindelse med ydre og indre bryn.
- Indenfor yngre habitattrægrupper fremmes udvikling af bredkronede veterantræer. Tyndingstræer efterlades som liggende og eller stående dødt ved.
- Habitattrægrupper udvælges i yngre bevoksninger og senest ved en bevoksningsalder på 50 år.
- Fra bevoksningsalder på 50 år frembringes aktivt dødt ved svarende til min. 3 døde stående træer/habitattrægruppe og min. 3 døde liggende træer/habitattrægrupper. Øvrige træer henlades til naturlig død og forfald. Til stadighed sikres både liggende og stående dødt ved i habitattrægrupperne.
- Habitattrægrupper sikres ved aktive indgreb i form af ringning, fældning, sprængning, væltning eller anden metode, der kan sikre stående og liggende dødt ved. Der må ikke fjernes ved fra områder med habitattrægrupper.

Habitattræer:

Enkeltstående habitattræer i form af døde eller hule træer, træer med revner, sprækker, rådne partier, grov og tyk bark skånes også udenfor habitattrægrupper. habitattræer udgør om muligt udgangspunkt for placering af habitattrægrupper.

Model 9. Hydrologi, udgravning og oprensning

En vigtig type af modeller er imidlertid metoder til at sikre, genskabe og etablere akvatiske levesteder, hvad enten der er tale om egentlige søer eller vandhuller. Bevarelse og genskabelse af naturlige hydrologiske for-

hold, hvor disse gennem dræning er blevet forandret, er væsentlige elementer i Forsvarsministeriets naturforvaltning.

Gennem aktiv lukning af grøfter eller dræn reetableres våde områder, hvor det vil understøtte væsentlige naturbeskyttelsesmæssige formål, eksempelvis ved genskabelse af mose- og sumpområder, søer mv. samt for at forhindre nedbrydning af tørvelag (mindskning af CO₂-frigivelse og okkerforurening).

Eksisterende grøfter opretholdes dog, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser i forhold til eksempelvis naboer, hensyn til veje/transportlinjer eller landskabelige, friluftsmæssige, kulturhistoriske eller biodiversitetsmæssige grunde taler herfor. Hvor grøftning opretholdes, sikres minimal påvirkning af det omkringliggende areal.

Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt kræve tilladelse efter naturbeskyttelsesloven og/eller planloven og/eller skovloven. I forbindelse hermed vil der blive opstillet særlige betingelser for fremgangsmåde.

Egentlig udgravning og oprensning af vandområder har til formål at skabe eller genskabe mindre søer og vandhuller af hensyn til især vandlevende dyrearter, f.eks. padden. En væsentlig funktion er at skabe sammenhæng i landskabet samt sikre trædesten og forbindelseslinjer for arter med begrænset spredningsmobilitet.

Pleje af vandhuller må alene gennemføres i perioden 1. august til 31. marts. Her skal man dog være opmærksom på regionale forskelle i paddefaunaen og dennes forskellige yngleperioder.

Model 10. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra én del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at terrænerne udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 20 terrestriske og 4 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På Forsvarsministeriets arealer er der særlig fokus på følgende arter: rynket rose, bjergfyr, kæmpe-bjørneklo, japansk pileurt/

kæmpe-pileurt og glansbladet hæg.

Alle invasive plantearter bekæmpes igennem en række af de ovenstående modeller, såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmpkapping, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested.

Model 11. Artsbeskyttelse

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet nedenstående retningslinjer, for så vidt angår aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse:

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for kolonirugende fugle												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for rovfugle og ugler												
Fældning hule træer og træer med spættehuller												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for ørne, sort stork eller rød glente												
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder												
Afbrænding af hede												
Slåning og rydning af hede												
Slåning af græsarealer 1. gang												
Oprensning vandhuller												

Signatur	Forklaring
	Aktiviteten må ikke gennemføres
	Aktiviteten bør ikke gennemføres
	Aktiviteten kan gennemføres

Figur 9-2: Aktivitetstypernes tilladte gennemførelsesperioder (FBE, 2011).

Model 12. Publikumshensyn

Forsvarsministeriets arealer vil normalt være åbne for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af ordensreglementet (placeret ved indfaldsveje til terrænet), når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk helligdage, weekender og aftener). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af sikkerhedsmæssige hensyn, eksempelvis fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området.

For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

De arealer, der ikke permanent er afspærrede, vil være åbne for publikums færdsel på befæstede veje, når disse ikke anvendes til uddannelses- og øvelsesformål. På arealer, der er åbne for offentligheden, vil det som udgangspunkt også være muligt at cykle eller ride. Ordensreglementerne vil indeholde beskrivelser af, hvorledes cyklister og ryttere kan anvende arealerne. Der kan udlægges særlige ridestier.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. I vurderingen af, om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse af praktiske hensyn udarbejde en kvote for, hvor mange arrangementer, der årligt kan gennemføres.

På de arealer, der er omfattet af en drifts- og plejeplan, og hvortil offentligheden har adgang, skal der gennemføres formidling af natur-, kultur- og friluftsinteresser målrettet det omkringliggende samfund. Formidlingen skal ske i samarbejde med lokale offentlige og private aktører.

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende

formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt eller i store dele er permanent lukket for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner

Retningslinjerne er fastlagt af Skov- og Naturstyrelsen i 1990'erne i relation til naturbeskyttelseslovens § 3, og er her bearbejdet i medfør af kommunalreform og ændret jagtadministration.

Store dele af militærets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens § 3 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også militærets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg mv.

Såfremt Forsvarsministeriet ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse. En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende kommune, jf. lovens § 3 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn), vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesinten-

sitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens § 3, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozing, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bæltekøretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer i koncentrationen af bæltespor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald indenfor ret vide rammer. Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bæltekøretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger, som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtype-definition, kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter udenfor øvelsesterrænet. Dette indebærer bl.a., at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper indenfor øvelsesterrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvivlstilfælde

I tilfælde hvor militæret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i § 8 i Bekendtgørelse nr. 1172 af 20. november 2006 om beskyttede naturtyper kunne anvendes. Det vil sige, at militæret kan rette henvendelse

til den relevante kommune, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til Vejledning om naturbeskyttelsesloven (Skov- og Naturstyrelsen, 1993).

9.4 Ordensregler

AUGUST 2017

Velkommen til Varde Øvelsesplads

Varde Øvelsesplads er et militært område, der anvendes af forsvaret til uddannelse af soldater i hæren. Øvelsespladsen er tilknyttet Garnisonen Varde Kaserne. Det samlede areal udgør omkring 232 ha og har været anvendt af forsvaret siden 1953.

Varde Kaserne huser både værnepligtige og skoleelever, hvilket betyder at øvelsespladsen bruges meget intenst til uddannelse. Øvelsesaktiviteter med skydninger og pludselige fremrykninger er ikke foreneligt med publikums færdsel og sikkerhed. Derfor er Varde Øvelsesplads kun åben for publikum når der ikke foregår øvelser og skydninger på terrænet.

Ved skarpskydninger eller skarp brug af håndgranat hejses tillige en advarselskugle i et antal signalmaster fordelt over terrænet.

Ved færdsel gælder:

- Færdsel er kun tilladt på cykel eller til fods på stier og veje.
- Hunde skal altid føres i snor.
- Det er forbudt at opsamle ammunition eller dele heraf.
- Bivuakering og brug af åben ild er forbudt.
- Vis hensyn til dyre og fugleliv.
- Færdsel sker på eget ansvar.
- Flyvning med droner er forbudt.
- Færdsel kun tilladt fra solopgang til solnedgang og kun når terrænet ikke anvendes.

Fund af eventuelle ammunitionsgenstande bedes meldt til Varde Kaserne på tlf. 7695 5000.

Varde Øvelsesplads er et unikt naturområde med en varieret flora og fauna. På den åbne hede ses hedens kendetegn: de mange stedsegrønne dværgbuske med hedelyng på de tørre sandflader og klokkelýng samt rosmarinlyng i fugtige lavninger. Øvelsespladsen har desuden sin egen lille bestand af orkidéer: den fredede Plettet Gøgeurt.

I samarbejde med miljømyndighederne har forsvaret udarbejdet en drifts- og plejeplan, der skal søge at varetage hensynet til områdets natur. Plejeplanen indebærer bl.a. at der sker naturpleje af heden og tilsikrer at denne ikke gror til i krat.

9.5 Kommentarer fra ekstern høring

Der er tradition for, at drifts- og plejeplaner efter den interne bearbejdning forelægges til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. Denne proces blev igangsat jævnfør høringsskrivelse af 9. november 2017. Høringsfristen blev fastsat til 7. december 2017.

I nedenstående tabel fremgår hvilke interessenter, som er blevet hørt, samt hvilke høringssvar, der er modtaget.

Institution	Høringssvar
Miljøstyrelsen	
Naturstyrelsen Trekantsområder	
Slots- og Kulturstyrelsen	✓
Varde Kommune	✓
Danmarks Naturfredningsforening	
WWF - Verdensnaturfonden	
Dansk Ornitologisk Forening	
Danmarks Jægerforbund	
Friluftsrådet	
Dyrenes Beskyttelse	
Verdens skove	
Dansk Entomologisk Forening	
Dansk Pattedyrsforening	
Nordisk Herpetologisk Forening	
Danmarks Sportsfiskerforbund	

Dansk Landskabsøkologisk Forening	
Landbrug og Fødevarer	
Dansk Botanisk Forening	
Dansk Naturkonsortium / AGLAJA	

Behandlingen af det indkomne høringssvar fremgår af nedenstående, og bemærkningerne fra Slots- og Kulturstyrelsen og Varde Kommune kan ses i deres fulde ordlyd i Bilag 9.5.

Slots- og Kulturstyrelsen

Slots- og Kulturstyrelsen gør opmærksom på, at der findes yderligere tre fortidsminder på terrænet i form af en hustomt og to områder med hulveje.

Slots- og Kulturstyrelsen finder desuden at der kan være en konflikt mellem den foreslåede pleje af fortidsmindet i terrænets nordvestlige hjørne og hensynet til fortidsmindet. Slots- og Kulturstyrelsen opfordrer Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse til at tage kontakt forud for rydningen for at sikre, at der ikke sker skade på fortidsmindet.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelsens svar

De nye oplysninger om fortidsminder på terrænet er indarbejdet i drifts- og plejeplanens i afsnit 3.2.2, afsnit 4.5.4 og i grundkortet. Endvidere er der kontakt til Slots- og kulturstyrelsen indarbejdet som en del af aktivitet ID 1-3.

Varde Kommune

Varde kommune har indledningsvist en række bemærkninger med et mere overordnet og generelt indhold. Efterfølgende har Varde kommune en række bemærkninger samlet under overskriften "Konkrete forhold", hvor der nævnes:

1. Kommunen så gerne, at der under status-afsnittet henvises til Varde kommunes Naturkvalitetsplan.
Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelsens svar: det er en relevant, om end ældre reference og det vil blive indarbejdet i drifts og plejeplanen.
2. Kommunen påpeger, at nogle af arealerne med skovudviklingstype 23 erlagt hen over habitattanturtypen

indlandsklithede (2320). Kommunen opfordrer Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse til at overveje, om det er foreneligt med Natura 2000-hensynet, fordi Varde Øvelsesterræn rummer hele den samlede forekomst af 2320-indlandsklitheden i Habitatområde, H239.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses svar: styrelsen vil søge de fornødne tilladelser inden omhandlende aktiviteter vil blive iværksat.

3. Kommunen opfordrer til, at fortidsmindet i den nordvestlige del af terrænet vises med beskyttelseslinje omkring fortidsmindet.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses svar: dette er relevant og vil blive markeret på kortet for det ene fortidsminder, der trækker beskyttelseslinje.

4. Kommunen anfører, at odder er fundet på terrænet.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses svar: dette er korrekt og vil blive rettet ti drifts- og plejeplanen.

9.6 Høringssvarene

9.5.1. Slots- og Kulturstyrelsens høringssvar

Kære Kirsten

På Varde Øvelsesterræn er registeret et beskyttet og fredet fortidsminde, 3303:49. Der er tale om et areal med hulveje. I drifts- og plejeplanen er oplyst, at der vil blive udført en skånsom hedepleje under hensyn til bevarelse af fortidsmindet. Samtidig fremgår det, at der i området skal være en halvåben natur, og der skal ske en delvis rydning i området med det fladedækkende fortidsminde.

Slots- og Kulturstyrelsen finder, at der kan være en konflikt mellem hensynet til fortidsmindet og den delvise rydning i området på grund af fortidsmindets udbredelse.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse er velkommen til at kontakte Slots- og Kulturstyrelsen forud for rydningen af fortidsmindet for at hindre, at der sker skade på fortidsmindet.

I afsnit 4.5.4 – er gjort opmærksom på museumslovens § 27 stk. 2, som kan have betydning for muligheden for anlæg eller militære gravearbejder. I den forbindelse vil jeg gøre opmærksom på de arkæologiske lokaliteter: 190501-111 (hustomt med stald), og hulvejene 190501-122 og 190501-123. Se vedhæftede dokument.

Du er velkommen til at kontakte mig, hvis du har spørgsmål.

Venlig hilsen

Marie Walther
Konsulent og arkæolog
Fortidsminder, Center for Kulturarv

Slots- og Kulturstyrelsen
 Agency for Culture and Palaces
 Fejøgade 1, 2. sal

9.6.1 Varde Kommunes høringssvar

**Varde
Kommune**

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
Arsenalvej 55
9800 Hjørring
Att. Kirsten Plesner Thomsen
(FES-NPS11@mil.dk)

Teknik og Miljø
Bytoften 2, 6800 Varde

79946800

Bemærkninger til drifts- og plejeplan 2018-2032 for Varde Øvelsesplads

28-02-2018

Varde Kommune har modtaget ovennævnte plan i høring og har følgende bemærkninger:

Jens Martin Reincke Vahl
Direkte tlf.: 79947111

Generelt

Der er tale om et meget grundigt og gennearbejdet materiale, der er udarbejdet med stor indsigt i såvel områdets naturmæssige forhold som i de naturbeskyttelsesmæssige forpligtigelser, - herunder i særdeleshed de statslige Natura 2000-planer.

Dok. nr.: 34319/18
Sagsnr.: 18/2523

Kommunen har derfor fuld tiltro til, at planen vil danne grundlag for et fortsat værdifuldt samarbejde med forsvaret omkring Natura 2000-forpligtelserne samt omkring områdets daglige forvaltning og varetagelsen af de rekreative interesser.

Det har inden for den korte høringsperiode ikke været muligt for kommunen at gennemgå alle planens målsætninger og påtænkte aktiviteter i detaljer. Bemærkningerne er derfor primært af generel karakter, og kommunen må forudsætte, at drifts- og plejeplanens mål og aktiviteter er i overensstemmelse med de bevaringsmålsætninger, der er beskrevet for naturtyperne og arterne i Natura 2000-planen.

Det fremgår helt korrekt af planen, at en række af de aktiviteter, som planen beskriver, kræver dispensation eller tilladelse efter forskellig lovgivning, ligesom planens tiltag skal vurderes i forhold til Natura 2000-forpligtelserne. I forlængelse heraf bemærkes det også, at planen ikke er juridisk bindende, men at Forsvarsministeriet har en berettiget forventning om, at myndighedsbehandlingen af planens dispositioner vil ske med udgangspunkt i planen og dermed smidigt og hurtigt.

Kommunen er enig heri; - dog under forudsætning om, at de enkelte aktiviteter ikke er afgørende imod Natura 2000-hensynene. Tilsvarende må det nævnes, at der kan være tilfælde, hvor påtænkte aktiviteter i planen efter en nærmere vurdering viser sig at være så meget i modstrid med for eksempel beskyttelseshensynene i naturbeskyttelseslovens § 3, at der ikke kan meddeles dispensation/tilladelse til projektet. En sådan vurdering vil

Postadresse:
Varde Kommune
Bytoften 2, 6800 Varde

**Varde
Kommune**

ofte først kunne foretages i forbindelse med den egentlige sagsbehandling af en projektansøgning eller forespørgsel fra forsvaret.

28-02-2018

Konkrete forhold

Planens kapitel 4 om status rummer en glimrende beskrivelse af områdets naturforhold og af det foreliggende datagrundlag. Det ville dog være ønskeligt, at der også blev henvist til Varde Kommunes Naturkvalitetsplan, der er en del af kommuneplanen.

Journalnr.: 34319/18
Sagsnr.: 18/2523
Ref.: Jens Martin Reincke
Vahl

Kommuneplanen kan ses på:

Side 2 / 3

<http://www.vardekommune.dk/kommuneplan-2017>

I Hovedstrukturens kap. 20 findes retningslinjer, målsætninger med mere for Naturkvalitetsplanen.

På kommunens hjemmeside kan der findes en mere uddybende beskrivelse af Naturkvalitetsplanen på adressen:

<http://www.vardekommune.dk/natur#naturkvalitetsplan>

Drifts- og plejeplanen omtaler mulighed for etablering af blandt andet feltforhinderbane, to friluftsauditorier, ny hovedfærdselsåre og en delingskampstilling. Disse dispositioner er ikke nærmere beskrevet, og Varde Kommune har derfor ikke forholdt sig nærmere til dem.

Det bemærkes, at planens kortbilag 1 ikke svarer til den vejledende § 3-registrering. Blandt andet er en del af de arealer, der er vist som skov, omfattet af § 3-registreringen som beskyttet hede. I tvivlstilfælde må kommunen kontaktes ved konkrete planer om tiltag.

I drifts- og plejeplanen omtales flere steder tiltag som etablering af hegn og skov og udlægning af arealer med skovudviklingstype 23. Omfanget af egentlige påtænkte tilplantninger er dog ikke klart, og det foreslås, at Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse og Varde Kommune i fællesskab vurderer på, om enkelte af disse tiltag kan være afgørende imod formålet med § 3-beskyttelsen eller Natura 2000-forpligtelserne. På skovudviklingstypekortet er vist arealer med skovudviklingstype 23 henover væsentlige dele af et areal, der er kortlagt med habitatnaturtypen revling-indlandsklit (2320). Det er uklart for kommunen, om der er tale om at overlade arealet til passiv tilgroning, eller om der påtænkes aktiv indplantning af træarter. I begge tilfælde bør det nærmere overvejes, om det er foreneligt med Natura 2000-hensynet, da Varde Øvelsesplads rummer 100% af forekomsten af denne naturtype i habitatområde nr. H239.

Planen omtaler flere steder det beskyttede fortidsminde i den nordvestlige del af øvelsespladsen, og beliggenheden fremgår også af kortbilag 1. det

**Varde
Kommune**

ville dog efter kommunens vurdering være hensigtsmæssigt, hvis beskyttelseslinjen omkring fortidsmindet også omtales og vises på kortbilag, jævnfør naturbeskyttelseslovens § 18.

28-02-2018

Det omtales side 23, at odder ikke er observeret på selve øvelsespladsen. Det kan oplyses, at der foreligger en enkelt observation ifølge Naturdatabasen på Miljøportalen.

Journalnr.: 34319/18
Sagsnr.: 18/2523
Ref.: Jens Martin Reincke
Vahl

Endelig bemærkes, at Varde Kommune med tilfredshed har noteret sig, at publikums adgangsforhold til terrænet vil blive tydeliggjort ved forbedret skiltning og udarbejdelse af en publikumsfolder. Kommunen har jævnligt modtaget henvendelser om behovet herfor.

Side 3 / 3

I er velkomne til at rette henvendelse til mig, hvis I har spørgsmål til ovenstående.

Med venlig hilsen

Jens Martin Reincke Vahl
biolog

E jerv@varde.dk

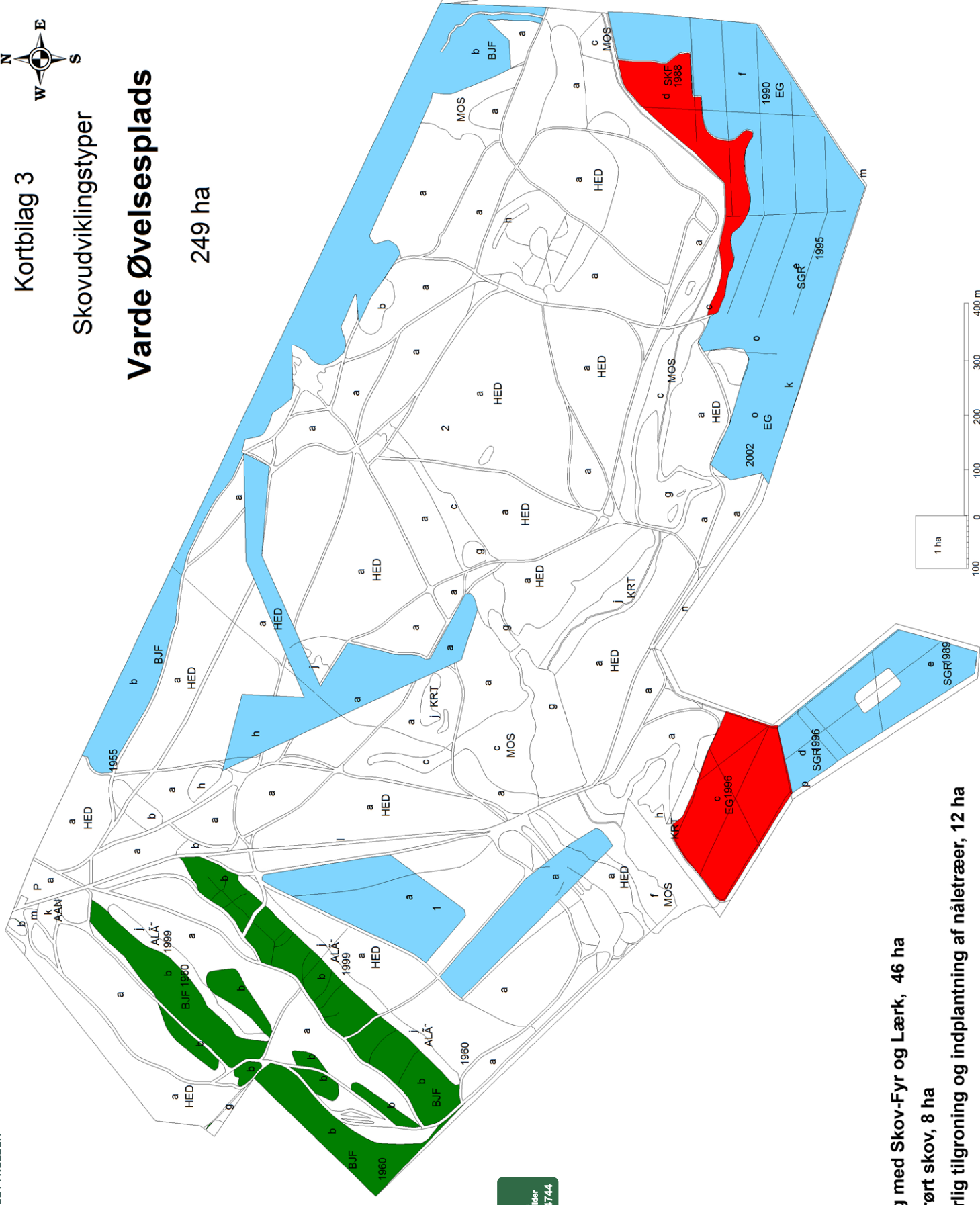

Kortbilag 3

Skovudviklingstyper

Varde Øvelsesplads

249 ha

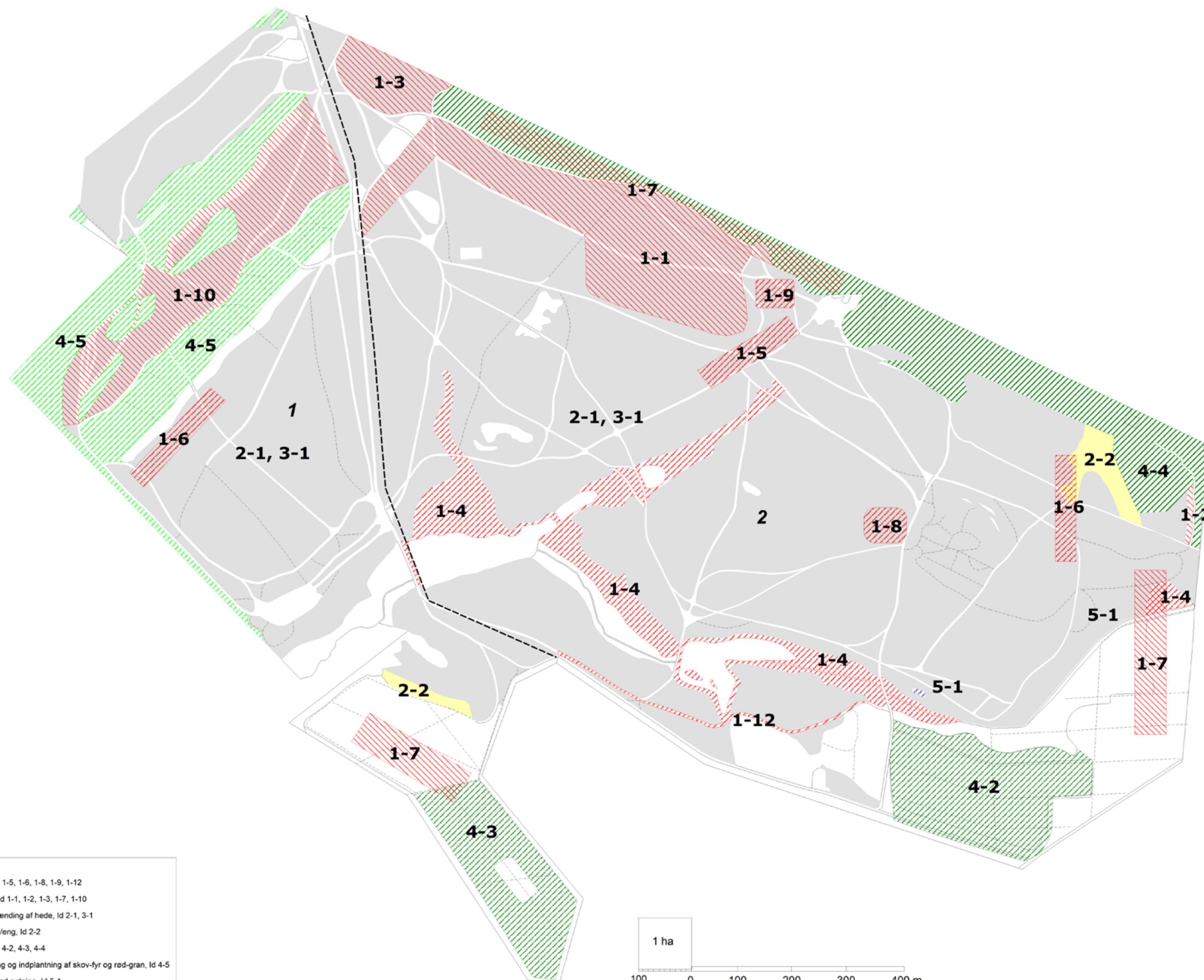
AGLAJA 2017

Signatur

23 Eg med Skov-Fyr og Lærk, 46 ha

94 Urørt skov, 8 ha

Naturlig tilgroning og indplantning af nåletræer, 12 ha

Signatur:	
	Rydning, Id 1-4, 1-5, 1-6, 1-8, 1-9, 1-12
	Delvis rydning, Id 1-1, 1-2, 1-3, 1-7, 1-10
	Slåning og afbrænding af hede, Id 2-1, 3-1
	Slåning af slette/eng, Id 2-2
	Konvertering, Id 4-2, 4-3, 4-4
	Naturlig tilgroning og indplantning af skov-fyr og rød-gran, Id 4-5
	Vandhulspøje ved rydning, Id 5-1
1-1	Aktivitets-Id
1, 2	Afdelingsnummer

Varde Kaserne

Kortbilag 1
Grundkort

Varde Øvelsesplads

249 ha

Søndermarksvej

Forsvar for naturen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark. Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet ca. 30.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelses går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer. I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesbehov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarsministeriets naturforvaltning kan findes på www.ejendomsstyrelsen.dk

